

TAMPEREEN YLIOPISTO

”Ensi viikolla hiihdetään, jos on tarpeeksi lunta.”
Laadullinen tutkimus liikuntaa opettavan luokanopettajan
työn toimenkuvasta ja haasteista

Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Petri Kuosa
Mika Luukkanen
Syksy 2007

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna

PETRI KUOSA & MIKA LUUKKANEN: ”Ensi viikolla hiihdetään, jos on tarpeeksi lunta.”

Laadullinen tutkimus liikuntaa opettavan luokanopettajan työn toimenkuvasta ja haasteista

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 77 sivua, 2 liitesivua

Marraskuu 2007

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia haasteita liikuntaa opettava luokanopettaja kohtaa työssään. Tutkimme opettajan uran alkuvaiheisiin liittyviä ongelmia, liikuntaa opettavan luokanopettajan työn toimenkuvaa, työssä viihtymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä ammattitaidon ylläpitämistä ja täydennyskoulutuksen tarpeellisuutta. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena teemahaastattelujen toimituksessa empiirisen aineiston keruumenetelmänä. Haastatteluihin osallistui kuusi uransa eri vaiheissa olevaa liikuntaa opettavaa luokanopettajaa Etelä-Suomen eri kunnista. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teoriasidonnaista analyysia, jossa on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä ja teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Tutkimuksen tulosten tarkastelua kuvaa teorian ja empirian vuoropuhelu.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että liikuntaa opettavat luokanopettajat kohtaavat työssään erityyppisiä ja eri tavoin ilmeneviä haasteita. Tutkimustuloksista muodostui kolme alakoulun liikunnanopetustyöhön liittyvien haasteiden kategoriaa. Ensinnäkin luokanopettajat kohtaavat arjen haasteita, jotka liittyvät jokapäiväiseen opetustyöhön eivätkä ole opettajasta itsestä lähtöisin. Opettajan on pystyttävä toimimaan niissä opetustiloissa ja niillä välineillä, mitä kukin koulu tarjoaa ja lisäksi vaihtelevat heterogeeniset sekä usein liian suuret opetusryhmät vaativat opettajalta taitoja selviytyä opetustyöstä. Arjen haasteiden lisäksi päivittäiseen työhön vaikuttaa joukko yksilöllisiä haasteita, jotka liittyvät itse opettajaan. Jotta opetustyö olisi laadukasta ja mielekästä, on opettajan osattava pitää huolta henkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnistaan sekä ylläpidettävä ammattitaitoaan ja löydettävä keinoja työmotivaationsa säilyttämiseksi. Kolmanneksi nykyinen yhteiskunta asettaa omat velvoitteensa ja haasteensa liikuntaa opettavalle luokanopettajalle. Nämä yhteisölliset haasteet ilmenevät etenkin liikuntakasvatuksen tavoitteita määriteltäessä muun muassa opetussuunnitelmatasolla. Liikuntatuntien vähäinen määrä ja kasvava passiivisesti liikkuvien lasten ja nuorten määrä ovat ristiriidassa, mutta liikuntaa opettavan luokanopettajan tehtävänä on tarjota motivoivaa ja monipuolista liikunnanopetusta sekä kasvattaa jokaista oppilastaan liikunnallisuuteen.

Tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää määriteltäessä liikuntaa opettavan luokanopettajan työn toimenkuvaa ja työhön liittyviä haasteita. Lisäksi tutkimus antaa muille opettajille ja opettajaksi opiskeleville ajankohtaisen ja realistisen kuvan alakoulun liikunnanopetuksen tilasta opettajan näkökulmasta.

Avainsanat: koululiikunta, liikuntakasvatus, alakoulu, luokanopettajat, haasteet, toimenkuva

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	LIKUNNANOPETUKSEN KÄSITTEITÄ	7
2.1	LIKUNNANOPETUKSEN KÄSITTEITÄ.....	7
2.2	LIKUNNANOPETUKSEN KÄSITTEITÄ.....	8
2.2.1	<i>Kasvatus liikuntaan</i>	8
2.2.2	<i>Kasvatus liikunnan avulla</i>	9
3	LIKUNNANOPETUS SUOMALAISSA PERUSKOULUSSA	10
3.1	TAUSTAA LIKUNNANOPETUKSEN KEHITYKSESTÄ SUOMALAISSA PERUSKOULUJÄRJESTELMÄSSÄ.....	10
3.2	LIKUNNANOPETUKSEN TAVOITTEET OPETUSSUUNNITELMASSA.....	11
3.3	NÄKEMYKSIÄ KOULULIKUNNAN TEHTÄVISTÄ.....	12
3.4	LIKUNNANOPETUKSEN ASEMA PERUSKOULUSSA.....	13
3.5	NUORTEN LIKUNNANOPETUKSESTA.....	14
4	LIKUNNAN OPINNOT LUOKANOPETTAJAKOULUTUKSESSA	16
4.1	MONIALAISET OPINNOT.....	16
4.2	SIVUAINEOPINNOT.....	17
4.2.1	<i>Liikuntalajit</i>	17
4.2.2	<i>Motorisen taidon oppiminen</i>	18
4.2.3	<i>Liikunnan fysiologia</i>	18
4.2.4	<i>Liikunnan ainedidaktiikka</i>	18
4.2.5	<i>Soveltava liikuntakasvatus</i>	18
5	LIKUNNANOPETTAJUUS	20
5.1	LIKUNNANOPETTAJAN LUOKANOPETTAJAN TOIMENKUVA.....	21
5.2	OPETTAJAN URAN ALKUVAIHEEN HAASTEITA.....	23
5.3	LIKUNNANOPETTAJAN LUOKANOPETTAJAN NYKYAJAN HAASTEISSA.....	25
6	LIKUNNANOPETTAJAN LUOKANOPETTAJAN TYÖSSÄ JAKSAMINEN JA TÄYDENNYSKOULUTUS	27
6.1	TYÖSSÄ JAKSAMINEN.....	27
6.2	TÄYDENNYSKOULUTUS.....	29
6.3	TÄYDENNYSKOULUTUSTARJONNASTA.....	31
7	TUTKIMUSONGELMA	34
7.1	PÄÄONGELMA.....	34
7.2	ALAONGELMAT.....	34
8	TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	35
8.1	KVALITATIIVISEN TUTKIMUKSEN PIIRTEITÄ.....	35
8.2	HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ.....	36
8.3	TEEMAHAASTATTELU.....	37
8.4	KOHDEJOUKON VALINTA.....	37
8.5	AINEISTON ANALYYSI.....	38
8.6	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN TARKASTELUA.....	39
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	42
9.1	OPETTAJAIN NÄKEMYKSIÄ KOULULIKUNNASTA.....	42

9.2	OPETTAJANKOULUTUKSEN HYÖTY	44
9.3	URAN ALKUVAIHEEN HAASTEITA	46
9.4	LIIKUNTAAN OPETTAVAN LUOKANOPETTAJAN TOIMENKUVASTA	50
9.5	LIIKUNNANOPETUSTYÖN MIELEKKYYTEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	55
9.6	AJATUKSIA TÄYDENNYSKOULUTUKSESTA LIIKUNNANOPETUKSEEN	59
9.7	YHTEENVETOA TUTKIMUKSEN TULOKSISTA	63
10	POHDINTA.....	67
10.1	TUTKIMUSPROSESSIN POHDINTA.....	67
10.2	JATKOTUTKIMUSAIHEITA	70
10.3	LOPUKSI.....	71
LÄHTEET.....		73

1 JOHDANTO

Koululiikunta on ainoa organisoidun liikunnan muoto, johon kutakuinkin kaikki kansalaiset osallistuvat, ja määrällisesti valtaosa ohjatusta oppivelvollisuusajan liikunnasta ajoittuu juuri perusopetuksen vuosiluokille 1-6. Tällöin opetuksesta vastaavat lähes poikkeuksetta peruskoulun luokanopettajat. Alakoulun vuosiluokilla tapahtuvan liikuntakasvatuksen merkitystä lisää myös tieto siitä, että lasten taitojen oppimisen ja liikehallinnan kehityksen herkkyyssvaihe ajoittuu ikävälille 7-12 vuotta. (Ojanaho, Pehkonen & Penttinen 2003.)

Liikunnanopetuksen tärkeimpänä tavoitteena on lasten ja nuorten kasvattaminen liikunnallisuuteen sekä omasta kehosta ja hyvinvoinnista huolehtimiseen. Liikuntaa opettavan luokanopettajan on löydettävä keinoja, joilla voidaan innostaa liikkumaan yhä kasvavaa liikuntaa harrastamattomien lasten ja nuorten määrää. Kuitenkin opettajan on kokonaisvaltaisesti tarjottava kaikille oppilailleen positiivisia liikunnan oppimistilanteita ja –elämyksiä harrastuneisuudesta riippumatta. Päästäkseen tavoitteeseensa liikuntaa opettavan luokanopettajan on vastattava niihin haasteisiin, joita käytännön liikunnanopetus alakoulussa sisältää. Ensinnäkin liikuntaryhmien oppilasmäärien ja liikunnallisen heterogeenisyyden kasvu sekä soveltavan liikunnan lisääntyvä tarve perusopetusryhmässä ovat haasteita, joita opettajan pitää ottaa huomioon liikunnanopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lisäksi liikuntatilojen, -välineiden ja –varustuksen sekä Suomen nopeasti vaihtelevien sääolosuhteiden aiheuttama problematiikka lisää usein liikunnanopetuksen haastavuutta. Edellä mainituista seikoista johtuen liikunnan oppiaineen luonnetta voidaan pitää erityislaatuisena ja muista alakoulun oppiaineista poikkeavana.

Tulevina liikuntaa opettavina luokanopettajina olemme kiinnostuneita alakoulun liikunnanopetuksen haasteista ja niiden kohtaamisesta käytännön opetustyössä. Haluamme saada realistisen kuvan siitä maailmasta ja työstä, jossa tulemme pian työskentelemään. Tulevan liikuntaa opettavan luokanopettajan toimenkuva on hyvin monipuolinen ja ensimmäisten työssäolokuukausien ja –vuosien merkitys koko työuran kannalta on suuri. Tärkeätä on myös

pohtia keinoja, joiden avulla liikuntaa opettava luokanopettaja pysyy motivoituneena liikunnanopetukseen ja ylläpitää ammattitaitoaan.

Pro gradu –tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää, minkälaisia haasteita liikuntaa opettava luokanopettaja kohtaa työssään. Tutkimme opettajan uran alkuvaiheisiin liittyviä ongelmia, liikuntaa opettavan luokanopettajan työn toimenkuvaa, työssä viihtymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä ammattitaidon ylläpitämistä ja täydennyskoulutuksen tarpeellisuutta. Tutkimuksemme empiirinen aineisto koostuu kuuden liikuntaa opettavan luokanopettajan haastatteluista. Tutkimusotteemme on laadullinen ja aineistonkeruumenetelmänä olemme käyttäneet teemahaastattelua.

Urallaan eri vaiheissa olevien liikuntaa opettavien luokanopettajien näkemyksiä ja kokemuksia käsitellään aiemman tutkimustiedon valossa. Tutkimuksemme tavoitteena on tuoda esille näkemyksiä alakoulun liikunnanopetuksen nykytilasta sekä keskeisimmistä haasteista, joita liikuntaa opettava luokanopettaja kohtaa työuransa eri vaiheissa. Oletamme, että uransa alkuvaiheessa oleva liikuntaa opettava luokanopettaja kamppailee hieman erilaisten haasteiden parissa kuin jo kokeneempi luokanopettaja. Oletamme myös, että työssään motivoituneena pysyminen ja opettajalle tärkeän ammattitaidon ylläpitäminen ovat sellaisia asioita, jotka vaativat ajoittain liikuntaa opettavalta luokanopettajalta lisäponnistelua itse opetustyön lisäksi.

2 LIIKUNNANOPETUKSEN KÄSITTEITÄ

2.1 Liikuntapedagogiikka

Liikuntapedagogiikka voidaan lyhyesti määritellä tieteenalaksi, joka tutkii liikuntakasvatusta ja liikunnanopetusta. Liikuntapedagogiikka tutkii kasvatukseen ja opetukseen liittyviä asioita. Liikuntapedagogiikka on luonnollisesti osa kasvatustieteitä, mutta se ei pelkästään tarkoita yleisen pedagogiikan soveltamista liikuntailmiöön. Liikuntapedagogiikka on tieteenalana monitieteellinen, koska jo ihmisen liikuntailmiö sisältää biologiaa, anatomiaa ja fysiologiaa. Lisäksi fyysis-motorisen toiminnan tutkiminen edellyttää biomekaniikan ja motoriikan tuntemista ja tietämistä. Lisättäessä näihin edellä mainittuihin tieteisiin kasvatuksen ja opetuksen tiedeperustaa voidaan jo puhua omasta tieteellisestä käsitteestä, liikuntapedagogiikka. (Laakso 2003.)

Liikuntapedagogiikkaa tutkitaan Suomessa Jyväskylän yliopistossa, jossa toimii oma liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Tiedekunnan yhtenä oppiaineena opiskellaan juuri liikuntapedagogiikkaa yhdessä muun muassa liikuntapsykologian, liikuntasosiologian ja erityisliikunnan kanssa. Liikunta tutkimuskohteena on yhtä monitahoinen ja poikkitieteellinen kuin mikä tahansa muukin yliopistossa tutkittava aine, kuten historia tai psykologia. Yksilön harrastamaan liikuntaan vaikuttavat samat asiat kuin ihmisen muuhunkin käyttäytymiseen. Liikuntakasvatus ja liikunnanopetus ovat vain osa-alueita tässä koko liikunnan ja liikuntatieteen kentässä. (Laakso 2003.)

Telaman (1989) mukaan liikuntapedagogiikka voidaan jakaa kahteen osaan: edellä mainittuun tieteenalaan sekä käytännön liikuntakasvatus- ja opetustoimintaan. Tällöin puhutaankin yleisesti liikuntakasvatuksesta, toisaalta liikuntapedagogiikka nähdään tieteenalana, joka tutkii liikuntakasvatusta. Viitaten kasvatustieteeseen voitaisiin puhua liikuntakasvatustieteestä. Ei siis ole täysin selvää, mitä liikuntapedagogiikka oikeastaan tarkoittaa, tai ainakin käsite voi tarkoittaa monta eri asiaa.

2.2 Liikuntakasvatus

2.2.1 Kasvatus liikuntaan

Liikuntakasvatus on toimintaa, jossa kasvatus- ja opetusmielessä harjoitetaan liikuntaleikkejä, eri urheilumuotoja tai reippailua. Se on osa kasvatustapahtumaa, jossa tietoisesti pyritään kehittämään yksilöä niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin käyttäen hyväksi sekä itse liikuntaa että sen keinoja. (Jääskeläinen, Korpilauri & Tikkanen 1985.) Liikuntakasvatuksella on monimuotoinen historiallinen tausta. Liikunnalla ja muulla ruumiinkulttuurilla on ollut eri aikoina erilainen osuus ja merkitys kasvatuksen yleistavoitteiden kannalta. 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa liikunnalla on vahva koko kansakuntaa ja sen hyvinvoinnista huolehtiva asema. Liikunnalla on yleistä fyysistä kuntoa, terveyttä ja toimintakykyä kehittävä merkitys. Liikunnan harrastamisen merkitys on myös viimeisen vuosikymmenen aikana entisestään korostunut ja on tutkimusten mukaan suosittumpaa kuin koskaan aiemmin. (Laakso 2003.)

Fyysinen kunto ja sen saavuttaminen ovat liikuntakasvatuksen ikuisia ongelmia. Nykyään Hämäläisen, Nupposen, Rimpelän & Rimpelän vuonna 2000 julkaiseman tutkimuksen mukaan noin 20 prosenttia koulunuorison ikäluokasta ei harrasta liikuntaa lainkaan. Fyysinen kunto ei ole liikuntakasvatuksessa samalla tavalla oppimistavoite kuin koulun muut kasvatus- ja oppimistavoitteet. Fyysistä kuntoa ei voi oppia, se pitää hankkia oman liikunnan avulla. Ongelmana on myös, että fyysinen kunto ei säily ja liikunnan positiiviset vaikutukset menetetään hyvin nopeasti, mikäli harjoittelu lopetetaan. Tästäkin syystä on perusteltua, että läpi elämän jatkuvaan liikuntaharrastukseen kasvattaminen on yksi liikuntakasvatuksen tavoite. Liikunnan harrastamisen aloittaminen mahdollisimman aikaisin, esim. kouluiässä heijastuu koko myöhempään elämään ja tätä kautta myös kokonaisen yhteiskunnan hyvinvointiin. (Laakso 2003.)

Liikuntataidoilla on suuri merkitys siihen, mitä harrastusta yksilö voi alkaa harrastaa ilman sellaisia ponnistuksia, jotka tuntuvat epämiellyttävän vaikeilta tai haastavilta. Harrastuksen on saavutettava harrastajalle sellainen motivaatio, joka kestää taitojen harjoittelun ja muut ennen esimerkiksi varsinaista peliä hankittavat tiedot. Liikuntakasvatuksessa on tärkeätä ymmärtää, että motiivien hankkiminen tai kehittäminen on hyvin yksilöllistä ja toisaalta monipuolista. Koululiikunta on oiva keino antaa oppilaalle sellaisia taitoja ja tietoja erilaisista mahdollisuuksista, jotta kenties myöhempi

harrastamisen aloittaminen tuntuisi helpommalta. Positiiviset kokemukset kouluajalta vaikuttavat suuresti myöhempään harrastavuuteen.

2.2.2 Kasvatus liikunnan avulla

Liikunnan avulla voidaan myös kasvattaa. Laakson (2003) mukaan liikuntatunneilla voidaan erittäin hyvin käsitellä koulun yleisiin kasvatustavoitteisiin liittyviä asioita ja harjoitella sellaisia taitoja liikkuen, mitä luokkatilassa ei voida tehdä. Liikunta tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden pohtia oikean ja väärän sekä itsekkyyden ja oikeudenmukaisuuden välisiä suhteita luonnollisissa tilanteissa, mikäli tilanteet osataan käyttää oikealla tavalla hyväksi. Koululiikunnalla on suuri sosiaalinen kasvatustehtävä, jonka merkitystä ei voida kiistää ja jonka merkitys tulee kasvamaan tulevaisuudessa.

Liikuntaa opettavalla opettajalla on mahdollisuuksia edistää opetuksessaan runsaasti myös inhimillistä kasvua ja kognitiivista oppimista. Koska liikunta on toiminnallinen oppiaine, se parantaa selvästi työvireyttä ja auttaa sellaisia oppilaita, joilla on vaikeuksia teoreettisessa opiskelussa tarkoin rajatussa oppimisympäristössä, kuten koululuokassa. Liikunta sisältää paljon ilmaisuun liittyviä, esteettisiä ja luovuutta edistäviä elementtejä. Voidaan siis sanoa, että liikuntakasvatus on myös osa kulttuuri- ja taidekasvatusta. Liikunta on osa kansallista kulttuuriperintöä, mikä näkyy suomalaisessa harrastus- ja seuratoiminnassa ja vaikuttaa myös peruskoulun lajivalintoihin. (Laakso 2003.)

Suomalainen luonnonympäristö ja neljä vuodenaikaa tarjoavat liikuntakulttuurille monipuolisen lajikirjon ja vaihtelevuuden. Näin ollen esimerkiksi talviliikunta ja sen eri muotojen osaaminen pitää peruskoulussakin nähdä osana kansallista kulttuuriperintöä. Liikunnan kansainvälisyyttä ei voida kiistää. Monia peruskoulussa opetettavia lajeja harrastetaan eri puolilla maailmaa ja ilman kansainvälisyyttä ei suomalainen peruskoulu pystyisi tarjoamaan näin monipuolista liikunnanopetusta. Liikunnan harrastaminen ei vaadi niin paljoa verbaalista viestintää, joten liikunnanopetus voi olla hyvä väline luomaan kontakteja niin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kuin maahanmuuttajaoppilaiden välillä. (Laakso 2003.)

3 LIIKUNNANOPETUS SUOMALAISESSA PERUSKOULUSSA

3.1 Taustaa liikunnanopetuksen kehityksestä suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä

Siirryttäessä kansakoulujärjestelmästä peruskoulujärjestelmään 1970-luvulla vahvasti suoritusta korostava ja voimisteluvoittoinen liikunnanopetus jäi taustalle. Tilalle astui fyysisen kunnon kohotusta ja harjoittelemisen tehokkuutta korostava opetus. Liikunnan tuli olla peräti uuvuttavaa. Pian opetusta muutettiin kuitenkin inhimillisemmäksi sekä yksilöllisemmäksi ja taitojen harjoittamisen merkitystä alettiin ottaa huomioon. Musiikkiliikunta tuli mukaan tyttöjen liikuntatunneille ja poikien liikunnassa painopiste oli palloilussa. Taitojen monipuolisuus opetuksessa korostui kuitenkin vasta 1970-luvun lopulla ja opetuksen lähtökohdaksi ei asetettu enää itse lajia ja sen tarpeita, vaan oppilaan tarpeet ja hänen kokonaisvaltainen kehittyminen asetettiin huomion keskipisteeksi. Jälkeenpäin on todettu, että tämä uudistus lisäsi yleistä myönteisyyttä liikuntaa kohtaan. Liikuntaluokkia alettiin myös perustaa mm. Helsinkiin ja Jyväskylään 1970-luvulla ja kyseisissä luokissa nostettiin liikuntatuntien määrää normaaleista 1-2 tunnista suuremmiksi. Uuden koululain myötä näiden erityisjärjestelyjen tekeminen kävi kuitenkin mahdottomaksi. (Wuolio & Jääskeläinen 1993.)

Yleisesti ottaen 1970-luku ja peruskoulujärjestelmään siirtyminen toivat paljon myönteistä koulujen liikunnanopetukseen. Esimerkiksi opettajien työn suunnittelu ja täydennyskoulutus tehostui ja oppilaskeskeisyys sekä itsenäinen työskentely asettuivat opetuksen lähtökohdiksi. Myös valinnaisuus liikunnan oppiaineessa lisääntyi ja opetusryhmät tulivat pienemmiksi. (Wuolio & Jääskeläinen 1993.) Voidaankin siis todeta, että liikunnanopetus alettiin nähdä tärkeänä osana yksilön hyvinvointia ja tätä kautta se vaikuttaisi myös koko kansakunnan hyvinvointiin. Liikunnan oppiainetta alettiin pitää selkeänä osana peruskoulun opetusta.

Vuoden 1985 kouluhallituksen vahvistama peruskoulun opetussuunnitelma katsoi, että itse liikunnan opetussuunnitelman tulisi olla oppimistavoitteita ilmentävää ja opetuksen sisältämän aineksen tulisi edetä loogisesti. Opetuksen kehityksessä eri luokka-asteilta toiselle tulisi olla siis selkeä ”punainen lanka”. Erityisopetus sai myös vahvistetun opetussuunnitelman, jossa liikunnalla oli keskeinen asema. Lopulta ”soveltava liikunnanopetus -opas” valmistui vuonna 1989 selkeyttäen vammaisten ja pitkäaikaissairaiden liikunnanopetusta. Liikunnan oppiaineen oppilaskohtaista arviointia uudistettiin myös, kun siitä poistettiin ajatus oppilaiden välisestä vertailusta. Tilalle nostettiin tavoitesuuntainen arviointi. (Wuolio & Jääskeläinen 1993.) Vuonna 1994 käyttöön otetut peruskoulun opetussuunnitelman perusteet painottivat kunta- ja koulukohtaisia opetussuunnitelmia. Kunnalle ja yksittäiselle koululle annettiin paljon mahdollisuuksia toteuttaa omaa opetustaan. Opetuksen pääasiallisena sisältönä ovat olleet erilaiset liikuntalajit ja -muodot, joiden tärkeyttä on korostettu toisaalta jatkuvan liikunnan harrastamisen ja toisaalta kunnon ja liikehallinnan monipuolisen kehittymisen kannalta. (Pehkonen 1999, 13.)

3.2 Liikunnanopetuksen tavoitteet opetussuunnitelmassa

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2004 liikunnanopetuksen päämääränä on vaikuttaa myönteisesti oppilaan fyysiseen, psyykkiseen sekä sosiaaliseen toimintakykyyn ja hyvinvointiin. Lisäksi oppilasta tulee ohjata ymmärtämään liikunnan terveydellinen merkitys. Liikunnanopetuksen tulisi antaa oppilaalle taitoja, tietoja ja kokemuksia, joiden pohjalta olisi mahdollista omaksua mahdollisimman tasapainoinen liikunnallinen elämäntapa. (Opetushallitus 2004.)

Liikunta on toiminnallinen oppiaine, jossa edetään leikin ja taitojen oppimisen kautta kohti omaehtoista harrastuneisuutta. Tämä edellyttää yksilöllisten kehittymismahdollisuuksien huomioon ottamista tai oikeastaan kyseisen asian kunnioittamista. (Hakala 1999, 136.) Liikunta ja oppimiskokemukset vahvistavat oppilaan itsensä tuntemista ja ohjaavat suvaitsevaisuuteen. Liikunnan opetuksessa tulee korostaa yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta, reilua peliä, turvallisuutta ja turvallista käyttäytymistä. Kansallinen liikuntaperinne vaikuttaa vahvasti myös nykyisessä opetussuunnitelmassa. Opetuksessa ja arvioinnissa tulee ottaa huomioon monia asioita kuten luonnon olosuhteet ja vuodenaajat, paikalliset olosuhteet, lähiympäristön ja koulun tarjoamat mahdollisuudet sekä oppilaan erityistarpeet ja terveydentila. (Opetushallitus 2004.)

3.3 Näkemyksiä koululiikunnan tehtävistä

Jokaisen oppilaan ei tarvitse olla hyvä kaikissa lajeissa, ja tämä asia on hyvä sekä opettajan että itse oppilaan tiedostaa. Yksi tärkeimmistä päämääristä peruskoulun liikunnanopetuksessa on lopulta se, että oppilas saa liikunnasta yksilönä myönteisiä kokemuksia ja löytää jonkin liikunnallisen harrastuksen, jonka parissa hän viihtyy myös vapaa-ajallaan. Kyse ei siis ole pelkästään jalkapallosta, voimistelusta tai yleisurheilusta, vaan liikunnallisen toimintakulttuurin sisäistäneestä, aktiivisesti toimivasta ja liikunnasta nauttivasta lapsesta ja nuoresta. (Hakala 1999, 97.)

Heikinaro-Johansson (2003, 108) määrittää koululiikunnan tärkeimmäksi tehtäväksi lapsen ja nuoren fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemisen. Tavoitteena on siis ohjata oppilasta kohti terveellistä, liikunnallista elämäntapaa. Vähintään yhtä tärkeänä asiana Heikinaro-Johansson (2003, 109) pitää liikunnan erityisluonteen huomioimista, kun pyrkimyksenä on saavuttaa yleisiä kasvatus- ja sosioemotionaalaisia tavoitteita. Liikunta tarjoaakin runsaasti mahdollisuuksia inhimilliseen kasvuun ja kognitiivisen oppimisen edistämiseen ja toiminnallisena oppiaineena liikunta auttaa myös monia sellaisia oppilaita, jotka eivät jaksakaan keskittyä pelkästään teoreettiseen opiskeluun. Opettaja voi tukea tätä oppilaan sosioemotionaalista kasvua mm. keskustelemalla vuorovaikutteisesti, kannustamalla, puuttumalla eriarvoisiin tilanteisiin, soveltamalla erilaisia pedagogis-didaktisia keinoja sekä yleensäkin omalla esimerkillään (Kauko & Klemola 2006).

Liikunta oppiaineena on jo pitkään nähty samansuuntaisena merkitykseltään, vaikka tietyt painopisteet liikunnan opettamisessa ovat vaihdelleet. Jääskeläinen ym. (1985) totesivat jo noin 20 vuotta sitten liikunnanopetuksen keskeisimpien tavoitteiden liittyvän oppilaan fyysiseen toimintakykyisyyteen, jatkuvaan harrastamiseen sekä terveyden edistämiseen. Liikuntaharrastuksen herättämisen on jo tuolloin katsottu olevan peruskoululiikunnan perimmäisiä tavoitteita. Näihin tavoitteeseen vaikuttavat myönteisen liikunta-asenteen luominen oppilaille sekä liikuntaan liittyvien tietojen jakaminen. Luonnollisesti herääminen harrastukseen ei ole mahdollista ilman perustaitojen oppimista ja riittävää fyysistä kuntopohjaa, joten lajitaitojen oppimiselle ja riittävälle liikkumiselle on myös perustellut lähtökohdat.

Luonnollisesti peruskoulun voimassa oleva opetussuunnitelma määrittää yksityiskohtaisesti sen, mikä on liikunnanopetuksen painopiste nuorempien ja vanhempien peruskoululaisten liikunnassa. Peruskoulun alaluokilla painotetaan motoristen perusvalmiuksien harjaannuttamista, joista edetään

hiljalleen lajitaitoihin. Opetuksen tulisi olla leikinomaista ja sen tulisi antaa virikkeitä harrastaa liikuntaa. Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna oppilaiden tulisi oppia toimimaan opetuksessa sovittujen sääntöjen mukaisesti toteuttaen reilun pelin henkeä. Peruskoulun ylemmillä luokilla (vuosiluokat 5-9) liikunnanopetuksessa tulisi ottaa selkeästi huomioon sukupuolten väliset erilaiset tarpeet sekä oppilaiden kasvun ja kehityksen erot. Monipuolisella liikunnanopetuksella tuetaan oppilaan kasvua yhteisöllisyyteen ja itsenäisyyteen, hänen hyvinvointiaan sekä valmiuksia harrastaa liikuntaa omalla ajallaan. Liikunta on siis oppiaine, jossa kasvatetaan sekä liikuntaan että liikunnan avulla. (Opetushallitus 2004.)

3.4 Liikunnanopetuksen asema peruskoulussa

Perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä perusopetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen sekä oppilaanohjaukseen (tuntijako) päättää valtioneuvosto. Tällä hetkellä voimassa olevan Opetusministeriön asettaman perusopetuksen tuntijaon mukaan vuosiluokkien 1-4 liikunnan vähimmäisvuosiviikkotuntimäärä on kahdeksan tuntia jaettuna neljälle luokka-asteelle. Vuosiluokilla 5-9 vähimmäisvuosiviikkotuntimäärä on kymmenen tuntia jaettuna viidelle luokka-asteelle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että liikuntaa on ainakin kaksi oppituntia viikkoa kohden, mutta taito- ja taideaineiden kokonaismäärästä voidaan ottaa lisää tunteja liikunnanopetukseen. Oppituntimäärät pysyttelevät valtakunnallisesti kuitenkin kahden tai kolmen viikkotunnin määrässä. Monen tutkimuksen mukaan edellä mainitut viikkotuntimäärät eivät ole riittäviä laadukkaan ja harrastuneisuuteen ohjaavan opetustavoitteen saavuttamiseksi. (OPM 2001.)

Telama (2006) toteaa, että liikunnanopetuksen tuntimäärät ovat kehittyneet epäedulliseen suuntaan Suomessa varsinkin keskiasteella. Erityisen huolestuttavaa on se, että koululiikunta vähenee juuri siinä iässä, jolloin myös vapaa-ajan liikunta on vähentynyt. Liikunnan tuntimääräkysymyksestä on tullut tabu, josta ei enää edes juuri keskustella. Samalla on tarkoin harkittava, millä perusteilla tunteja vaaditaan lisää. Telaman (2006) mukaan ilman määrää ei voi olla laatuakaan. Tätä väitettä tukee tutkimustieto siitä, että Suomi on saanut kansainvälisessä koululiikunnan oppituntimäärien vertailussa peränpitäjän osan, vaikka meitä laajalti pidetään urheilukansana (Luukko 1998).

Myös Väinö Varstalan väitöskirjatutkimuksen (1996) mukaan koululiikunnan avulla ei esimerkiksi pystytä kehittämään oppilaan fyysistä kuntoa. Se on mahdotonta vähäisten tuntimäärien ja suurten ryhmäkokojen vuoksi. Siltä osin opetussuunnitelmat ovat olleet liian ihanteellisia.

Opetusministeriön vuonna 2006 julkaiseman kehysuunnitelman ”Koululaisen ja kouluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen liikunnan avulla” mukaan vähän liikkuvat lapset eivät menesty yhtä hyvin kuin aktiivisesti liikkuvat lapset. Vastaavasti erilaiset kokeilut liikunnan lisäämisestä esimerkiksi koulupäivään ovat tuottaneet positiivisia tuloksia akateemisessa oppimisessa, vaikka liikunnan lisäys olisi vähentänyt muiden oppiaineiden opetuksen määrää. (OPM 2006.)

Liikunnan ja terveystiedon opettajat ry:n kevätkokouksessa vuonna 2006 on käyty keskustelua liikuntakasvatuksesta ja siitä, että opetuksen laatua ei pystytä takaamaan ilman riittäviä tuntimääriä. Kansainvälisesti on tutkimustietoon pohjautuen suositeltu, että liikuntaa tulisi olla vähintään 180 minuuttia viikossa jokaisella kouluasteella, jotta laadukkaan liikunnanopetuksen tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Myös Sveitsissä joulukuussa 2005 järjestetyn 2nd World Summit on Physical Education –seminaarin päätösasiakirjassa annettiin muun muassa seuraavia suosituksia koululiikunnalle:

1. Kaikilla lapsilla ja nuorilla tulee olla oikeus liikunnanopetukseen.
2. Laadukas liikunnanopetus edellyttää päteviä liikunnanopettajia ja liikuntatuntien riittävää määrää lukujärjestyksessä.
3. Liikuntaa opettavien opettajien laadukkaasta perus- ja täydennyskoulutuksesta on huolehdittava. Erityisesti perusopetuksen alaluokilla työskentelevien opettajien liikuntakasvatukselliseen osaamiseen on panostettava. (LIITO ry. 2006.)

3.5 Nuorten liikuntakulttuurista

Eurooppalaisen vertailututkimuksen mukaan suomalaiset nuoret ja varsinkin tytöt ovat keskimäärin aktiivisempia liikunnan harrastamisessa kuin vastaavat ryhmät vertailumaissa. Sukupuolten väliset erot ovat Suomessa pienimmät. Nuorten perinteisten liikuntaharrastusten, jalkapallon, yleisurheilun ja pesäpallon rinnalle on viime vuosina noussut voimakkaasti salibandy. Myös nuorten vapaa-ajan harrastuksista rullalautailu, lumilautailu ja rullaluistelu edustavat uutta liikuntakulttuuria. (Virkkunen 2000.)

Nuoret hakevat liikunnasta osaksi elämyksiä ja vahvistavat toiminnalla omaa identiteettiään. Uusien lajien rajat ovat vapaampia säännöiltään eikä niissä käytetä tuomaria tai valmentajaa. Eroja sukupuolten välillä löytyy juuri lajivalinnoissa, tytöt harrastavat paljon aerobic- ja tanssityylistä liikuntaa kun pojat taas pitävät kamppailulajeista ja edellä mainituista lautoilulajeista. Myös sirkusharrastus on viime vuosikymmenen aikana moninkertaistunut. Sirkus on esittävää liikuntaa, jossa sekä henkilökohtaisilla erikoistaidoilla että pienryhmän kekseliäällä ja luovalla esityksellä on merkitystä. Alakoulussa harjoitetaan paljon jumppasirkus-nimikkeellä tapahtuvaa sirkusmaista voimistelua. (Virkkunen 2000.)

Kehonhallinta, tasapaino, koordinaatio, vauhti ja rytmi ovat nuorten harrastamisessa lajeissa keskeisiä ominaisuuksia. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi peruskestävyys ja voimaerottelu eivät ole tärkeimpiä nuorten tämänhetkisen liikuntakulttuurin ominaisuuksia. Eurooppalaisen vertailun mukaan aktiivisen liikunnan ero sukupuolten välillä pienenee iän myötä. Suomessa poikien aktiivisuus vähenee iän myötä enemmän kuin muissa maissa. 15-vuotiaina tytöt harrastavat aktiivisemmin liikuntaa kuin pojat, tosin poikien liikunta on voimakkaampaa ja he käyttävät siihen enemmän aikaa kuin tytöt. Nuorten liikuntakulttuuri on riippuvainen muodista ja siten marginaalilajien harrastaminen kestää aikansa. (Virkkunen 2000.)

Tämä edellä mainittu antaa omia haasteitaan myös liikuntaa opettavalle luokanopettajalle, joka risteilee lajikirjon keskellä ja yrittää löytää sieltä sellaisia liikuntamuotoja, jotka kiinnostavat oppilaita ja motivoivat heitä harrastamaan liikuntaa myös liikuntatuntien ulkopuolella. Koulun liikunnanopetuksen tavoitteena on tarjota oppilaille elämyksiä ja oppimisen kokemuksia mahdollisimman monesta lajista ja kehittää perusliikuntataitoja. Liikuntaa opettava luokanopettaja joutuu usein tyytymään kompromisseihin suunnitellessaan opetustaan yhtäältä opetussuunnitelman perusteiden ja toisaalta nuorten liikuntakulttuurin etujen mukaisesti. (Virkkunen 2000.)

4 LIIKUNNAN OPINNOT

LUOKANOPETTAJAKOULUTUKSESSA

4.1 Monialaiset opinnot

Luokanopettajan, kasvatustieteen maisterin 160 opintoviikon tutkintoon liittyy kolmen opintoviikon laajuinen liikuntakoulutus. Tässä tutkimuksessa käsittelemme Tampereen yliopiston luokanopettajakoulutuksen opintoja Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksessa. Luvuissa 4.1 ja 4.2 esitetyt opintokokonaisuuksia koskevat tiedot on poimittu Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-oppaasta, joka kattaa vuodet 2005 - 2007. (Tampereen Yliopisto 2005.)

Opintojen tavoitteena on opiskelijoiden valmiuksien kehittäminen siten, että hän säilyttävän liikuntakulttuurin sijaan kykenee uudistamaan liikuntakasvatusta. Opintojaksoilla perehdytään nykyaikaisen oppimiskäsityksen käyttömahdollisuuksiin liikuntakasvatustilanteissa. Tavoitteena on opiskelijan identiteetin kasvu sekä kehittyminen opettajuuteen, joka arvostaa oppijan oikeutta kehittyä ja onnistua omien edellytyksiensä mukaisesti. Kasvun välineenä opintojaksoilla käytetään peruskouluun soveltuvia liikuntamuotoja.

Monialaisten opintojen kokonaisuus jakaantuu kolmeen yhden opintoviikon laajuiseen jaksoon: salityöskentely, pelikoulutus ja liikkuminen vaihtelevissa oppimisympäristöissä. Salityöskentelyjakson tavoitteena on, että opiskelija oppii ymmärtämään liikunnan opettajuutta osana kasvatuksen asiantuntijuuttaan. Jakson alussa tutustutaan liikunnan opetussuunnitelmiin ja tuleviin liikunnan opintoihin sekä käytännön oppisisältöinä opiskellaan voimistelu ja tanssit. Pelikoulutusjakson keskeisimpänä tavoitteena on harjoitella pelikoulutuksen sisältöjä, luovaa välineiden käyttöä ja kasvatustilanteiden ohjaamista. Jakson aikana perehdytään peruskoulun palloilunopetuksen johdonmukaiseen etenemiseen yleisestä pelikoulutuksesta kohti lajikohtaista oppimista.

Liikkuminen vaihtelevissa oppimisympäristöissä käsittää koululiikuntalajeista hiihdon, luistelun, uinnin, yleisurheilun ja suunnistuksen. Tavoitteena on oppia järjestämään turvallisia, toiminnallisia ja tuloksellisia liikunnan oppimistilanteita. Jokaiseen jaksoon sisältyy kahdesta neljään tuntia luentoja sekä yhteensä 76 tuntia harjoituksia. Monialaisten liikunnan opintojen kokonaisuuteen kuuluu edellä mainitun lisäksi liikunnan didaktiikan tentti ja opiskelijaryhmissä tehtävä palloilukansio, joka sisältää yleistä pelikoulutusta ja lajikohtaisia opetusmenetelmiä ja -ohjeita tulevan luokanopettajan työn tueksi.

4.2 Sivuaineopinnot

15 opintoviikon sivuainekokonaisuuden tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alainen kuva liikunnan mahdollisuuksista yksilön hyvinvoinnin edistäjänä. Sivuaineopintojen aikana opiskelija tarkastelee liikuntaa monipuolisesti yhdistäen teoriaopinnot liikuntalajien oppimiseen. Suorittamalla tämän sivuainekokonaisuuden valmistuvalla luokanopettajalla ei kuitenkaan ole pätevyyttä opettaa liikuntaa muille kuin perusopetuksen vuosiluokille 1-6. Sivuainekokonaisuus jakaantuu viiteen kurssiin, joita avaamme seuraavaksi.

4.2.1 Liikuntalajit

Liikuntalajit on yhdeksän opintoviikon laajuinen kurssikokonaisuus, jonka tavoitteena on lajien avulla kehittää opiskelijoiden fyysistä toimintakykyisyyttä ja tukea kokonaisvaltaista kasvua. Liikuntalajit ymmärretään välineenä edetä kohti liikunnanopettajuutta. Liikuntalajeista järjestetään omat periodinsa, joilla edetään ominaisuuksien kehittämistä kohti lajitaitojen oppimista. Kokonaisuus käsittää salityöskentelyä, pelikoulutusta, ilmaisuliikuntaa, vesiliikuntaa, talviliikuntaa, yleisurheilua sekä suunnistusta ja retkeilyä. Opiskelijan olisi pystyttävä luomaan tilanteita, joissa on mahdollisuus oppia, kehittyä ja onnistua. Oppimiskäsitys on hyvin konstruktivistinen, mikä tarkoittaa sitä, että opiskelijat ovat vastuussa omasta oppimisestaan ja konkreettisesti suunnittelevat ja toteuttavat suuren osan harjoituksista. Tämä yhdeksän opintoviikon kokonaisuus sisältää 180 tuntia ohjattua opiskelua.

4.2.2 Motorisen taidon oppiminen

Toinen kurssi, motorisen taidon oppiminen, on kahden opintoviikon laajuinen kurssi, jossa opiskelija perehtyy motorisen taidon oppimisen teoreettisiin malleihin ja soveltaa niitä käytännön liikeopillisissa harjoituksissa. Harjoituksissa tuotetaan monipuolisia liikehallintaominaisuuksia kehittäviä liiketehtäviä ja opitaan liikeanalyysien tekoa. Kurssi sisältää 20 tuntia sekä luentoja että harjoituksia ja liikuntakirjallisuuteen perustuvan tentin. Kirjallisuus käsittelee palloilunopetusta, tanssinopetusta sekä yleisesti liikuntataitojen oppimista ja opettamista.

4.2.3 Liikunnan fysiologia

Kurssi on laajuudeltaan yhden opintoviikon kokonaisuus, jonka tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää luokanopettajan mahdollisuudet oppilaiden hyvinvoinnin edistäjänä peruskoulussa. Kurssilla perehdytään ihmisen anatomiaan ja fysiologiaan sekä tutustutaan terveystiedon opetukseen erilaisia toiminnallisia oppimistilanteita hyödyntäen. Kurssi koostuu 20 tunnista luentoja sekä luento- ja oheismateriaalin tenttimisestä. Kurssin tavoitteena on lisäksi oppia edistämään terveyttä ja hyvinvointia sekä lapsuusiässä että aikuisiän eri vaiheissa.

4.2.4 Liikunnan ainedidaktiikka

Opettamisen taitoa eli didaktiikkaa käsitellään liikunnan ainedidaktiikka-kurssilla, jonka tavoitteena on syventää liikuntakasvatuksellista asiantuntijuutta teorian pohjalta käytännön tilanteissa. Kahden opintoviikon laajuinen kokonaisuus koostuu 20 tunnista sekä luentoja että didaktisia sovellusharjoituksia, joissa pienryhmään osallistuvan opiskelijan omat tiedot ja taidot tukevat kaikkien pienryhmään osallistuvien oppimista. Pienryhmissä suunnitellaan, toteutetaan, analysoidaan ja arvioidaan oppimistilanteita sekä reflektoidaan omaa opetusnäkemystä kirjallisuuteen pohjaten.

4.2.5 Soveltava liikuntakasvatus

Viides kurssi, joka liikunnan sivuaineopintoihin Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksella kuuluu, on soveltavan liikuntakasvatuksen kurssi, jonka laajuus on yksi opintoviikko. Kurssin tavoitteena on, että luokanopettaja pystyy työssään kohtaamaan erityistä tukea tarvitsevia oppilaita sekä antamaan heille koululiikunnan elämyksiä ja ottamaan liikunnan opetuksessa huomioon kaikkien oppilaiden erityistarpeet. Kurssin on laatinut Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitos osana

liikunnan kasvatustieteellisten tiedekuntien virtuaaliyliopistohanketta. Kurssi sisältää kolme eri moduulia: käsitteistö, erityistarpeet ja käytännön harjoitukset. Kurssi suoritetaan osaksi osallistumalla verkkokeskusteluihin, joissa on mukana myös muiden yliopistojen samoihin opintokokonaisuuksiin erikoistuvia opiskelijoita.

Kokonaisuudessaan liikuntaa voi siis Tampereen yliopiston luokanopettajakoulutuksessa opiskella 18 opintoviikkoa, joista kolme opintoviikkoa on kaikille pakollisia, monialaisia opintoja sekä 15 opintoviikkoa sivuaineopintoja. (vrt. Ojanaho ym. 2003, 10.)

5 LIIKUNNANOPETTAJUUS

Tarkastelemme tutkimuksessamme liikuntaa opettavia luokanopettajia, emme siis liikunnan aineopettajia. Luokanopettajan pätevyys antaa oikeuden ja valmiuden opettaa liikuntaa peruskoulun vuosiluokilla 1-6. Käytännön koulumaailmassa osa opettajista on kiinnostuneempia liikunnan opetuksesta kun taas osa haluaa ja osaa opettaa mieluummin esimerkiksi musiikkia tai muita taitoja taideaineita. On siis selvää, että kaikki luokanopettajat eivät opeta liikuntaa lainkaan ja että tietyt luokanopettajat opettavat liikuntaa useamman tunnin viikossa. Näin ollen yhden alakoulun liikunnanopetus nojaa varsin usein yhden tai kahden luokanopettajan harteilla. Tämä tosiasia vaatii luokanopettajalta erilaisia taitoja, koska liikunta oppiaineena on hyvin poikkeava muihin oppiaineisiin verrattuna. (Varstala 1996, 14-15.)

Liikuntaa opettavalla luokanopettajalla on miltei aina oma luokka, jolle hän opettaa suurimman osan sekä omista että luokan tunneista. Oman luokan opetuksen lisäksi luokanopettaja opettaa muille luokille liikuntaa, useimmiten miesopettaja opettaa pojille ja naisopettaja tytöille. Liikuntaa opettavalla luokanopettajalla on oltava riittävät taidot mahdollisimman monesta lajista, vaikkakaan opettajan ei tarvitse olla mikään ”tähti”. Perustaidot tulee kuitenkin hallita ja niitä tulee jatkuvasti ylläpitää. Liikuntaa opettavalta opettajalta vaaditaan myös hyvää ruumiillista kuntoa sekä oman työssä jaksamisen kannalta että esikuvana oppilaille olemisen kannalta. (Jääskeläinen ym. 1985.)

Koska liikunta oppiaineena on hyvin monipuolinen, on liikuntaa opettavan opettajan oltava kiinnostunut nuorison ajankohtaisista liikuntasuuntauksista ja tiedettävä, mitä nuoret harrastavat vapaa-ajallaan. Vaikka perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet antavatkin suuntaviivat opetukselle, on mahdollista, että opettajan autonomiaa ja omaa persoonallisuuttaan hyödyntäen liikuntaa voidaan opettaa hyvin monella tavalla. Joskus kuulee puhuttavan aikuisten keskusteluissa, että heidän omina kouluvuosinaan liikuntatunneilla harjoiteltiin pelkästään yhtä tai kahta lajia, joissa opettaja koki olevansa parhaimmillaan. Voidaan siis helposti ajatella, että liikuntaa opettavat opettajat muovaavat omalla työllään muiden henkilöiden käsityksiä koululiikunnasta. (Laakso 2003.)

5.1 Liikuntaa opettavan luokanopettajan toimenkuva

Opetettaessa liikuntaa opettajan on käytettävä erilaisia rooleja selviytyäkseen, kuin mitä tavallinen luokkahuoneessa tapahtuva opetus vaatii. Jääskeläisen ym. toimittamassa teoksessa *Liikunnan didaktiikka* (1985) esitetään liikuntaa opettavalle opettajalle seuraavanlaisia rooleja: ohjaaja, esikuva, kasvattaja, organisaattori, oppilashuoltaja, kirjuri, asiantuntija, yhdistys- ja järjestöihminen, kouluttaja ja opiskelija. Ohjaajana opettaja opettaa sekä taitoja, tietoja että sosiaalista käyttäytymistä. Esikuvana ollessaan opettajan on oltava tietoinen siitä, että oppilaat seuraavat tarkkaavaisesti opettajan käyttäytymistä. Opettajaa, joka on suosittu, jäljitellään ja opettajan on noudatettava niitä määräyksiä, joiden noudattamista oppilailtakin vaaditaan. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää liikuntavälineitä ja liikuntatunnille sopivaa vaatetusta.

Myös Gallahuen (1996, 201) mielestä liikuntaa opettavalla opettajalla on monia erilaisia tehtäviä hoidettavanaan, jotka eroavat muiden aineiden opettamisesta. He osallistuvat liikunnan opetussuunnitelmatyöhön, organisoivat liikunnan opetusjaksoja, suunnittelevat ja toteuttavat liikunnan oppitunteja sekä arvioivat oppilaiden kehittymistä ja edistymistä. Lisäksi liikuntaa opettavan opettajan työhön kuuluu oppilaanohjausta, liikunnanopetuksen edustamista työyhteisössä sekä omasta ammatillisesta kasvusta huolehtimista.

Opettaja on työssään kaiken aikaa kasvattaja, jonka on oltava selvillä kasvatuksen ja oppimisen prosessista. Hänellä on oltava sekä teoreettista tietoa että käytännöllistä kykyä kasvattaa oppilaitaan. Liikuntaa opettava opettaja joutuu työssään organisoimaan asioita, joita ei ensimmäiseksi tule edes ajatelleeksi. Usein opettaja joutuu hallitsemaan ja liikuttelemaan suuria oppilasryhmiä ja vastaamaan erilaisten tilaisuuksien, kuten juhlien, kilpailujen, retkien ja liikuntapäivien järjestelyistä. (Jääskeläinen ym. 1985.)

Liikuntatilanteissa lapsen emotionaalisen ja sosiaalisen alueen mahdolliset vaikeudet nousevat helposti pintaan (Hakala 1999, 99). Liikuntatuntien aikana opettaja ja oppilas voivat olla senkaltaisessa vuorovaikutuksessa, että oppilaan on helpompi ilmaista pahaa oloaan ja kertoa opettajalle avoimesti omista koti- ja kouluvaikeuksista. Tällainen oppilashuollollinen rooli kasvaa entisestään nykyaikana, jolloin puhumme jo omista oppilashuoltoryhmistä ja koulukuraattoreista, joihin liikuntaa opettava opettaja voi turvautua tilanteiden kärjistyessä. Liikunta oppiaineena on

myös tapaturma-altis, joten opettajan on hallittava ensiavun perusteet selviytyäkseen nopeasti esimerkiksi astma- tai epilepsia-kohtauksesta tai hoitaakseen nyrjähtänyttä nilkkaa. (Jääskeläinen ym. 1985.)

Kirjurina opettajan on laadittava tilastoja ja arviointeja oppilaista sekä kalustoluetteloita koulun liikuntavälineistä ja vastattava välinehankinnoista. Oppilaan arviointi liikunnassa edellyttää tarkkaa kirjanpitoa ja monipuolista testausta ja pisteytystä. Liikuntaa opettava opettaja on oman alansa asiantuntija. Opettajaa, jolla on paljon liikuntatunteja, pidetään koulussaan liikunnan ammattilaisena, vaikka pohjalla olisi pelkkä luokanopettajan tutkinto. Koululiikunnan ja yleisen terveyden ja hyvinvoinnin puolestapuhujana pidetään koulun liikunnanopetuksesta vastaavaa opettajaa. Tämä edellyttää tietoa, jota voidaan mahdollisesti käyttää myös vanhempainilloissa, opettajankokouksissa ja erilaisissa yhdistysten ja urheiluseurojen kokouksissa. (Jääskeläinen ym. 1985.)

Monet liikuntaa opettavat opettajat toimivat kunnallisissa liikuntaelimissä ja erilaisissa urheilujärjestöissä. Saattaa myös olla niin, että liikuntaa opettava opettaja harrastaa itse vielä kilpatasolla jotakin lajia ja joutuu kilpailujen vuoksi olemaan koulusta poissa joitakin päiviä vuoden mittaan. Kuten nykyään edellytetään, on opettajan osallistuttava virkaehtosopimuksen mukaisiin koulutuspäiviin. Tarjolla on myös täydennyskoulutusta liikuntaa opettaville opettajille, ja monet opettajat toimivat tällaisissa tilaisuuksissa itse kouluttajina. Voidaan siis sanoa, että opettaja on opiskelija koko elämänsä ajan. (Jääskeläinen ym. 1985.) Liikunnan harrastaminen erilaisissa kokoonpanoissa näyttää kasvavan, jolloin myös harrastettavien lajien määrä kasvaa. Tämän pitää näkyä myös monipuolisessa koululiikunnassa, jonka pitää motivoida lasta liikkumaan ja harrastamaan liikuntaa koko elämänkaarensa ajan. (Laakso 2003, 17-19.)

Koulu ja koululaiset muuttuvat yhteiskunnan muutoksen myötä, mikä edellyttää myös opettajan toimenkuvan muutoskykyisyyttä. Edellä mainittujen roolien tärkeysjärjestys muuttuu ajan ja vallalla olevien kasvatustavoitteiden, mutta myös opettajan persoonallisuuden vaihteluiden myötä. Liikuntakulttuuri muuttuu, eivätkä samat liikunta-arvot enää päde kuin esimerkiksi 1970-luvulla. Ammatillista kehittymistä voi luonnehtia työuran pituiseksi prosessiksi. Opettajan on pystyttävä muuttumaan ajan vaatimien tavoitteiden mukaisesti sekä kaiken aikaa seurattava koulutuspolitiikan kehittymistä niin kunnallisella kuin kansallisella tasolla. (Hakala, Kiviniemi & Teinilä 1999.)

Myös Graham (1992, 164-165) kokee, että liikunnanopettajan pedagoginen osaaminen lisääntyy työvuosien ja kokemuksen myötä. Kehittyessään liikunnanopettaja pystyy paremmin ottamaan huomioon erilaiset oppijat opetusryhmässä sekä luomaan motivoivampia oppitunteja, joilla on selkeä päämäärä ja tarkoitus.

5.2 Opettajan uran alkuvaiheen haasteita

Vaikka suomalainen opettajankoulutusjärjestelmä on monen mittarin ja tutkimuksen mukaan todettu toimivaksi, on silti paljon asioita, jotka saattavat yllättää nuoren opettajan itse käytännön työssä. Kaikkeen ei voi osata varautua, kaikkeen koulutuskaan ei voi valmistaa. Siksi onkin tärkeää tiedostaa, että yllättäviä asioita tulee eteen ja niihin kannattaa heti paneutua tai ne voivat haitata itse opetustyötä pitkään.

Jääskeläisen ym. (1985) mukaan koulunpitoon liittyen aloittelevan opettajan tulisi heti huomioida työn laaja-alaisuus, joka sisältää paljon velvollisuuksia ja vaatimuksia. Monesti kyse on opetustyön käytännön asioihin liittyvistä seikoista, joihin aloitteleva opettaja pystyy kunnolla perehtymään vasta siirtyessään itse käytännön työn pariin. Miten koulujärjestelmän hallinto oikeasti toimii? Millaisista oppilaista opetusryhmä koostuu? Mitä asioita koulun opetussuunnitelma painottaa ja kuinka niitä kyseisiä asioita käytännössä toteutetaan? Miten työjärjestys laaditaan eli kuinka helposti esim. tuntien sijoittelu onnistuu? Millaiset opetustilat ja – välineet on käytettävissä? Millainen on opettajan ammatin työnlainsäädäntö? Mitä oppituntien ulkopuolisia velvollisuuksia opettajalla on? Mitkä asiat kuuluvat opettajan vastuun alaisuuteen?

Tässä edellä on siis esitetty vain muutamia kysymyksiä, joita moni aloitteleva opettaja varmasti miettii uransa alkuaikoina. Aloittelevan opettajan on syytä muistaa, että apua näidenkin ongelmien suhteen on tarjolla. Kokeneemmat kollegat, rehtori, kansliahenkilökunta sekä monet esitteet ja teokset antavat vastauksia ja auttavat. Silti nuoren opettajan on syytä perehtyä itsekin asioihin ja tiedostaa ne kunnolla, jotta aina ei tarvitsisi ainakaan saman ongelmakysymyksen kohdalla hakea apua. (Jääskeläinen ym 1985.)

Etenkin liikunnanopetuksen kohdalla tilat ja välineet saattavat helpottaa tai vaikeuttaa liikuntaa opettavan luokanopettajan työtä. Olosuhteet, tilat ja välineet vaihtelevat koulukohtaisesti. Edellä mainittujen asioiden ollessa puutteelliset joutuu opettaja selvästi enemmän soveltamaan ja

miettimään, kuinka opetus saataisiin toimimaan mahdollisimman joustavasti. Tärkeää onkin sisäistää opetukselliset mahdollisuudet tilojen ja välineiden suhteen ja suunnitella opetusta sen mukaisesti.

Ympärillä oleva yhteisö vaikuttaa myös liikuntaa opettavan luokanopettajan toimenkuvaan monesti. Varsinkin uudelle paikkakunnalle muuttavan opettajan olisi hyvä perehtyä etukäteen uuden yhteisön toimintaan ja selvittää kyseisen paikkakunnan historiaa sekä nykyistä kunnallista toimintaa. Omaa liikunnanopetusta on mukava elävöittää mm. sopimalla yhteistyötä jonkin paikallisen urheiluseuran kanssa (esimerkiksi seuran edustajan vierailu koulun liikuntatunnilla tai tutustumiskäynti jonkin paikallisen seuran tiloihin ja toimintaan). (Numminen & Laakso 2004, 12.) Myös kodin ja koulun välinen yhteistyö on tärkeää. Kodin asenne heijastuu oppilaiden suhtautumisessa liikuntaa kohtaan ja siksi onkin tärkeää saada kodin ja koulun välinen yhteistyö toimivaksi myös liikunnanopetuksessa. Lisäksi oppilaiden huoltajilta voi joutua pyytämään apua esim. erilaisissa kuljetus- tai järjestämisasiossa, jolloin on hyödyksi, jos kotien suhtautuminen on pääosin myönteistä ja tukea antavaa. (Jääskeläinen ym. 1985.)

Aloittelevalle opettajalle on tärkeää niin liikunnassa kuin muissakin oppiaineissa muistaa panostaa ensimmäisiin opetuskertoihin erityisesti. Tavatessaan luokkansa tai opetusryhmänsä ensimmäistä kertaa opettaja luo itsestään kuvan, joka vaikuttaa pitkän aikaa (Jääskeläinen ym. 1985, 89). Oppilaat myös helposti ns. kokeilevat nuorta opettajaa. Tällöin on tärkeää, että nuori opettaja pitää kiinni linjoistaan ja säännöistään ja pitää hallinnan toimintaan itsellään. Toisin sanoen oppilaiden mielipiteitä ja ehdotuksia on hyvä kuunnella, mutta tärkeää on pitää ensisijaisesti omista opetustavoistaan kiinni. Ajan myötä oppilaat kuitenkin oppivat uuden opettajansa tavoille. Graham (1992, 50) painottaa, että kun oppilaat tiedostavat ja ymmärtävät kuriin ja yhteisiin sääntöihin liittyvät asiat ja niiden merkityksen, opettajan on helpompi kontrolloida ryhmää ja selittää oppilaille, miksi jotakin päätöstä pitää noudattaa.

Jääskeläisen ym. (1985) mukaan opettaja säilyttää auktoriteettinsa tietojensa ja taitojensa avulla. Opettajan tulee olla sekä ystävällinen, ymmärtäväinen, välitön ja avoin että luja ja voimakastahtoinen. Opettajan toiminnasta tulee välittyä johdonmukaisuutta ja sen tulee antaa riittävää tukea ja ohjausta. Tämä luo myös erityisesti liikunnan tunneille tärkeää turvallisuuden tunnetta. Jos opettajan toiminta on ”lepsua”, saattaa hän menettää otteen opetusryhmistä ja se lisää myös lasten epävarmuutta.

5.3 Liikuntaa opettava luokanopettaja nykyajan haasteissa

Hyvinvoinnin edistäminen ei sellaisenaan kuulu kenenkään opettajan toimenkuvaan. Yhteiskunnallisen kehityksen myötä liikunnanopettajan työhön liittyvät vaatimukset ovat kuitenkin kasvaneet hyvinvoinnin edistämisen suuntaan. Liikunnanopettaja ei ole enää vain liikuntataitojen ja -tietojen jakaja, vaan laaja-alainen hyvinvointiasiantuntija. Liikunnanopettajan odotetaan suunnittelevan erilaisia opiskeluympäristöjä ja osallistuvan koulun toimintakulttuurin kehittämiseen liikunnalliseksi. Opettajan ammatillisen kehityksen tukemiseksi tarvitaan jatkokoulutusta. Työssä olevat liikunnanopettajat ovat edelleen vailla systemaattista täydennyskoulutusohjelmaa. (Heikinaro-Johansson 2005.)

Liikunnanopettaja Arto Virkkunen (2002) toteaa, että tänä päivänä eniten haasteita liikuntatunnille tuovat kasvaneet erot taidoissa ja asenteissa. Myös oppilaiden kärsivällisyys ja keskittymiskyky ovat heikentyneet. Virkkusen mukaan liikunnanopettaja joutuu usein toimimaan taidoiltaan hyvien oppilaiden ehdoilla. Viedäkseen tunnin läpi ilman suuria konflikteja, opettaja joutuu kaventamaan opetussisältöjä ja menetelmiä. Kun ryhmäkoot ovat suurentuneet, opettaja tarvitsisi oikeastaan apuopettajan, joka pystyisi opettamaan taidoiltaan heikoimpia oppilaita.

Samansuuntaista näkemystä tuovat esiin Numminen & Laakso (2004, 77), jotka ovat sitä mieltä, että koululuokat ovat oppilasmääriltään liian suuria nykyään. Liikuntatunnilla ohjaaminen vaatiikin opettajalta erinomaisia järjestely- ja opetustaitoja, ja koska oppilasryhmät ovat vielä tiedoiltaan ja taidoiltaan heterogeenisiä, ei liikunnanopettajan tehtävä ole kadettava. Opettajan on erittäin vaikea eriyttää opetustaan oppilaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan kokoryhmäopetuksessa. Siksi useat opettajat pyrkivätkin kokoryhmäopetuksen sisällä pienryhmien muodostamiseen ja ohjaukseen, jolloin opettaja voi paremmin olla läheisessä vuorovaikutuksessa useiden oppilaiden kanssa ja tällöin hän voi paremmin ottaa huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet ja kehitystason. Oppilaiden yksilöllisten edellytysten ja mieltymysten huomioon ottaminen on yksi opetuksen menestyksellisyden lähtökohta.

Aiemmin mainitsemaamme ongelma lasten ja nuorten liikunnan harrastamattomuudesta (ks. s. 8) aiheuttaa nykyaikana suuria haasteita liikuntaa opettavalle opettajalle. Opettajan on löydettävä erilaisia keinoja motivoitakseen liikuntaan kielteisesti suhtautuvia oppilaita ja toisaalta sellaisia oppilaita, joille jo koululiikunta aiheuttaa suuria fyysisiä ponnistuksia. Laakso (2003) huomauttaa

myös, että liikuntakasvatuksen kannalta suuren haasteen muodostavat ne ihmisryhmät, joilla liikkumattomuus on koitumassa toimintakykyä uhkaavaksi tekijäksi.

Kasvava monikulttuurisuus ja tästä johtuvat kulttuurierot tuovat mukanaan uudentyyppisiä haasteita, jotka on välttämättä otettava huomioon liikunnan oppisisältöjä suunniteltaessa. Esimerkiksi jotkut lestadiolaiset eivät uskonnollisista syistä voi osallistua tanssinopetukseen tai islamilaiset tytöt eivät voi osallistua uintitunnille jne. Tällaiset seikat vaativat aina opetuksen erityisjärjestelyjä ja voivat aiheuttaa ristiriitoja muiden oppilaiden kesken. Siksi onkin tärkeätä luoda myös liikuntatunneille suvaitsevan asenteen sävyttämä motivaatioilmasto. (Numminen & Laakso 2004, 91.)

Liikuntaa opettavan opettajan pitää pystyä reagoimaan ympäristön aiheuttamiin haasteisiin. Saadakseen päättäjät ymmärtämään liikunnan merkityksen koko yhteiskunnan kannalta, hänen tulisi osata markkinoida liikuntaa ja sen terveysvaikutuksia erilaisissa tilaisuuksissa omalla paikkakunnallaan. Yhteistyö kunnan liikunta- ja terveystoimen kanssa auttaa myös asiaa ja tiedotusvälineiden avulla on mahdollista saattaa tärkeitä viestejä yleiseen tietoisuuteen. (Numminen & Laakso 2004, 16.)

6 LIIKUNTAAN OPETTAVAN LUOKANOPETTAJAN TYÖSSÄ JAKSAMINEN JA TÄYDENNYSKOULUTUS

6.1 Työssä jaksaminen

Opetustyö on hyvin moni-ilmeistä toimintaa nykypäivänä ja opettajan ammatissa kuten monissa muissakin ammateissa puhutaan paljon työssä jaksamisesta. Opettajan työ on erittäin vastuullista työtä ja monesti työpäivistä tulee todella kiireisiä, etenkin kun opettajan työ ei ole enää pelkkää opettamista. Heikkisen (1998, 95-96) mukaan opettajan työ on toisinaan suorastaan kaoottisen ja hajottavan ristivetoisuuden keskellä elämistä. Koska opettaja tekee työtä koko persoonallaan, työn vaikeudet saattavat uhata vakavasti hänen koko elämänsä ja minäkäsitystään. Uupuminen saattaa johtaa syvään riittämättömyyden tunteeseen ja pettymykseen itseään kohtaan. Opettajan onkin syytä muistaa huolehtia omasta jaksamisestaan ja tärkeää on löytää työtavat ja keinot, jotka parhaiten tukevat opetustyön säilymistä laadukkaana.

Kiviniemi (2000, 77) tuo esille hyvin konkreettisesti tämän päivän ongelmakohtia niin opettajan arkityössä kuin opettajankoulutuksessakin. Koulutuksen yhteiskunnallisen vastuun kasvaessa myös opettajan vastuu lisääntyy ja opettajan vastuun lisääntyessä kuorman kantaminen alkaa painaa. Oppilaitos- ja kuntakohtainen vastuu kehittämisestä muutoksen kourissa koskee kaikkia kouluyhteisön jäseniä. Kiviniemi kiinnittää huomiota vastavalmistuneen opettajan työn alkamiseen liittyvään shokkiin: opettajantyön todellisuus ei välttämättä vastaakaan koulutuksessa saatua työnkuvaa. Kiviniemi toteaa työn muuttuneen opettajien mielestä niin rasittavaksi, ettei sitä enää voi hoitaa yhtä kokonaisvaltaisesti kuin aikaisemmin. Vanhemmat eivät enää arvosta opettajan ammattia yhtä korkealle kuin ennen; toisaalta opettajat arvelevat arvostuksen pahimman aallonpohjan olevan ehkä jo ohi.

Liikuntatunnit poikkeavat selkeästi monien muiden aineiden oppitunneista. Kun ”tavallisella” matematiikan tunnilla oppilaat istuvat pulpettinsa ääressä tehden tehtäviään, liikuntatunneilla heillä on mahdollisuus liikkua vapaamuotoisemmin. Tämä toiminnallisuus aiheuttaa myös monesti huomattavasti enemmän melua ja rauhattomuutta kuin luokkahuoneessa tapahtuva opetus. Monesti myös itse opettaja toimii ja kuluttaa enemmän energiaa sekä ääntään liikuntatunnilla kuin luokkahuoneessa. Useamman liikuntatunnin saman päivän aikana pidettyään opettaja voi olla väsyneempi kuin tavallisesti. (Varstala 1996.)

Työrauhan ylläpito on tärkeä osa liikuntatuntia, joka vaikuttaa opettajan jaksamisen lisäksi oppilaiden jaksamiseen ja keskittymiseen. Jääskeläisen ym. (1985) mukaan työrauhahäiriöitä esiintyy yleisimmin aloittelevan opettajan tunnilla. Ne aiheutuvat opettajan kokemattomuudesta ja oppilaiden halusta ”testata” uutta opettajaa. Tärkeää onkin, että uusi opettaja ottaa heti luokan hallintaansa, aivan kuten muissa oppiaineissa. Työrauhan ylläpidossa ovat keskeisiä tekijöitä johdonmukaisuus, oikeudenmukaisuus, ymmärtäväisyys ja lujuus. Yhteiset pelisäännöt antavat myös tärkeää perusturvaa, kun oppilaan ei tarvitse olla epä tietoinen siitä, miten hänen tulisi toimia tunnilla. Toisaalta myös opettajan hyvä ote ja edellä mainitut yhteiset pelisäännöt tuovat joustavuutta liikuntatunneille. Tällöin toiminta pysyy järjestelmällisenä esimerkiksi muuttuvissa olosuhteissa. (Virkkunen 1982, 45.)

Liikuntaa opettava luokanopettaja tarvitsee työssään myös hyvää hermojen hallintaa sekä kykyä ottaa vastaan muuttuvia tilanteita ja selviytyä muuttuvissa olosuhteissa. Opettajan on hyvä tiedostaa etukäteen, että sääolosuhteet voivat vaihdella ja täten hän joutuu muuttamaan suunnitellut ulkoliikuntatunnit sisäliikunnaksi. Saattaa myös käydä niin, että varastosta ei löydy jonkin taidon opettamiseen tarvittavia välineitä ja opettaja joutuu muokkaamaan oppituntiaan juuri tunnin alussa. (vrt. Numminen & Laakso 2004, 15.) Joskus oppitunnit pidetään koulun ulkopuolella, jolloin opettajan tulee miettiä ja selvittää mahdolliset kuljetusratkaisut sekä tarkoin pohtia vastuukysymyksiin liittyviä seikkoja (Segercrantz toim. 2001).

Edellä on esitetty muutamia haasteellisia asioita, joita liikuntaa opettava luokanopettaja joutuu kohtamaan työssään mitä suurimmalla todennäköisyydellä. Tärkeää on tiedostaa, että yllättäviä tilanteita tulee eteen ja niistä aina selviydytään. Opettajan on turha ottaa mahdollisista vastoinkäymisistä tai epämiellyttävistä yllätyksistä liikaa stressiä, jotta itseluottamus sekä vire- ja motivaatiotaso opetukseen eivät katoaisi.

Marja Karjalainen kirjoittaa Opettaja-lehden (1995) artikkelissaan erään liikunnanopettajan työssä jaksamisesta todeten, että nuorenkin opettajan kannattaa opetella antamaan itselleen anteeksi. Aivan kaiken ei tarvitse olla täydellisesti tehtyä ja asiat olisi hyvä laittaa tärkeysjärjestykseen sekä ajatustasolla että ajankäytön tasolla. Ikääntyvän liikunnanopettajan on turha stressata itseään vertailemalla, mitä nuoret kollegat osaavat ja mihin he pystyvät. On hyväksyttävä se, että liikuntaa voi opettaa monella tavalla.

6.2 Täydennyskoulutus

Kasvatukseen ja opetukseen suuntautuu eri aikoina erilaisia odotuksia ja laatuvaatimuksia. Opettajankoulutus keskittyikin aikoinaan vain opettajakelpoisuuden tuottamiseen ja oletettiin, että valmistunut opettaja pitää itsenäisesti ammatillisen kelpoisuutensa ajan tasalla. Suhtautuminen on kuitenkin jo muuttunut ja nykyään opettajankoulutusta pidetään elinikäisenä oppimisena, joka koostuu peruskoulutuksesta sekä jatkuvasta tai toistuvasta täydennyskoulutuksesta. (Leino & Leino 1997, 10-11.) Erimuotoisesti toteutettu jatko- ja täydennyskoulutus on edelleenkin merkittävä uudistamisvirikkeiden antaja opettajille. Nykyinen koulutusajattelu korostaa työssä oppimisen merkitystä. (Luukkainen toim. 1998, 127.)

Vuonna 2006 valmistuneen valtakunnallisen opettajankoulutuksen ja kasvatustieteiden tutkintojen kehittämisprojektin selvityksen mukaan luokanopettajat osallistuvat selvästi vähemmän täydennyskoulutukseen kuin aineenopettajat. On myös huomionarvoista, että suurempien paikkakuntien ja toisaalta suurempien koulujen opettajat osallistuvat muita enemmän täydennyskoulutukseen. Opetusalan virkaehtosopimuksen mukaan järjestetään vuosittain vähintään kolmen päivän mittainen VESO-koulutus, jolla turvataan opetushenkilökunnan mahdollisuus saada ajankohtaista tietoa. Koulutuksen toteuttamisesta vastaa työnantaja ja se on useimmiten ajankohtaisiin teemoihin liittyvää koulutusta, joka järjestetään jaksoina, joista yksi päivä on tavallisesti juuri ennen koulun alkua. (Kasvatus- ja opetusalan täydennyskoulutuksen strategia 2006.)

Opettajien täydennyskoulutuksessa on suuria maiden välisiä eroja. Kahdessa kolmasosassa Euroopan maista on voimassa lakisääteinen opettajien täydennyskoulutus. Koulutukseen voidaan velvoittaa joissakin maissa jopa vuosittain, mutta ainakin viiden vuoden välein. Koulutuksen kesto

voi vaihdella muutamista päivistä jopa neljään viikkoon. Meiltä puuttuu kuitenkin tällainen systemaattinen täydennyskoulutusjärjestelmä, joka on siis voimassa monissa Euroopan maissa ja jonka avulla voidaan varmistaa koko opettajakunnan pysyminen ajan tasalla ja elinikäinen oppiminen ammatissaan. (Laakso 2004, 12.) Perus- ja täydennyskoulutuksen on nykyistä selvemmin muodostettava yhtenäinen kokonaisuus. Opettajan itsensä sekä työnantajan yhteisenä velvoitteena on ammattitaidon jatkuva ylläpito. (Opettaja 2000.)

Suomessa on kuitenkin runsaasti erilaista opettajien täydennyskoulutusta ja siihen liittyvää osaamista. Liikunnanopettajat ovat myös varsin aktiivisia osallistumaan vapaaehtoiseen kouluttautumiseen. Juuri vapaaehtoisuus täydennyskoulutukseen osallistumisessa koetaan ongelmallisena, koska kaikkia opettajia vapaaehtoinen koulutus ei houkuttele. Problematiikkaa lisää vielä se seikka, että monissa kunnissa opettajat joutuvat kouluttautumaan omalla ajallaan ja omin kustannuksin. Laakso (2004, 13) ehdottaakin ratkaisuksi sellaista järjestelmää, jossa opettajan peruskoulutuksesta vastannut yliopisto voisi ottaa vastuun koko elämänuran läpi jatkuvan koulutuksen suunnittelusta.

Paraskaan peruskoulutus ei voi taata uudistusten läpimenoa koulumaailmassa, jos toimenpiteitä ei tueta työelämässä. Tämä asettaa myös uusia haasteita täydennyskoulutuksen menetelmille. Erilaiset työnohjaus- ja mentorointimenetelmät ovat tulevaisuudessa varmasti olennainen osa ammatissa kehittymistä. Toisaalta urakehityksen eri vaiheissa olevien opettajien välinen vuorovaikutus luo kiintoisia tulevaisuudennäkymiä koulutuksen kehittämiseksi. (Laakso 2004.)

Maija Koljonen väittää Opettaja-lehdessä (1992), että täydennyskoulutuksen tulisi vastata ajankohtaista tarvetta ja sitä olisi oltava alueellisesti mielekkäästi saatavilla. Esimerkiksi liikunnanopetukseen tarvitaan kiireellisesti soveltavan liikunnan täydennyskoulutusta, sillä yhä enemmän vammaisia ja pitkäaikaissairaita oppilaita tulee ns. yleiskoulun puolelle. Jokaisen opettajan, jonka opetusryhmään tulee vammaisen tai pitkäaikaissairas oppilas, tulisi päästä tarvittaessa välittömästi täydennyskoulutukseen. Opettajat eivät kuitenkaan mielellään hakeudu omalla ajallaan ja kustannuksellaan täydennyskoulutukseen.

Myös Huovinen (2006) kritisoi sitä, että opettajat joutuvat täydentämään tietojaan ja taitojaan omalla vapaa-ajallaan. Opettajilla tulee Huovisen mielestä tulevaisuudessa olla oikeus osallistua täydennyskoulutukseen työajallaan ja täydellä palkalla. Usein on niin, että opettajat joutuvat ottamaan palkatonta virkavapaata voidakseen osallistua heitä kiinnostavaan

täydennyskoulutukseen. Huovinen pitää tärkeänä myös sitä, että täydennyskoulutusta tarjotaan ympäri Suomea, eikä pelkästään ruuhkaisessa Etelä-Suomessa, jossa opettajia on kursseilla aina satoja.

Nuoren Suomen Liikuntaseikkailu maailman ympäri –kampanjassa mukana olleille opettajille tehdyn palautekyselyn mukaan opettajat toivovat itselleen tukea koululaisten fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi erityisesti juuri lisäkoulutuksen muodossa. Tämä kysely, johon osallistui lähes 1500 opettajaa, tukee ajatusta siitä, että täydennyskoulutusta liikunnanopetukseen tarvitaan. (Karvinen 2006, 47.)

6.3 Täydennyskoulutustarjonnasta

Nykyisellään opetusalan täydennyskoulutuksen keskeisimpiä tarjoajia ovat työnantajat (esim. kunnat), yliopistojen täydennyskoulutuskeskukset, Opetushallitus, järjestöt ja yksityiset yritykset. Opetusalan täydennyskoulutusta rahoitetaan monella tavalla: koulutusta järjestävät kunta, valtio, lääninhallitukset, Opetushallitus, järjestöt ja Euroopan sosiaalirahaston tukemat hankkeet. Lisäksi koulutettavat voivat maksaa itse osan koulutuksesta tai koko koulutuksen tai he voivat osallistua julkisin varoin rahoitettavaan maksuttomaan tai maksulliseen koulutukseen (esim. avoin korkeakouluopetus), jota ei alun perin ole suunniteltu täydennyskoulutukseksi. (Kasvatus- ja opetusalan täydennyskoulutuksen strategia 2006.)

Liikunnan täydennyskoulutusta vuosiluokille 1-6 järjestetään paljolti järjestöjen kautta, jolloin opetuksen järjestäjä tai itse koulutukseen osallistuva opettaja maksaa koulutuksesta koituvat kulut. Esittelemme tässä tutkimuksessa muutamia vuonna 2006 järjestettyjä liikunnanopetuksen täydennyskoulutustilaisuuksia kuvataksemme millaista täydennyskoulutus tällä hetkellä voi olla. Suomessa toimii kaksi merkittävää liikunnanopetuksen täydennyskoulutusta tarjoavaa järjestöä: liikuntaa ja terveystietoa opettavien opettajien oma yhdistys, Liikunnan ja terveystiedon opettajat ry eli Liito ja sitoutumaton Nuori Suomi –järjestö, jonka tehtävänä on lisätä lasten ja nuorten elämäniloa ja hyvinvointia liikunnan avulla.

Liito ry:llä on kaksi vuosittaista pääkoulutustapahtumaa: kevään opintopäivät ja syksyn syysseminaari. Kevään opintopäivillä painopiste on liikunnanopetuksen kysymyksissä ja syysseminaarissa keskitytään enemmän terveystiedon opetukseen. Molemmat päätapahtumat ovat

vähintään kaksipäiväisiä ja pääosin viikonloppuun painottuvia. Lisäksi järjestetään lukuisia lyhytkursseja ajankohtaisista aiheista. Opintopäivät tarjoavat luentojen, seminaarien ja käytännön demonstraatioiden myötä mahdollisuuden päivittää tietojaan ja taitojaan niin liikunnanopetuksen kuin terveystiedonkin alueella. (Huovinen 2006.)

Vuoden 2006 Liito ry:n kevään opintopäivät järjestettiin Kuortaneen urheiluopistolla. Opintopäivien ohjelma koostui sekä luennoista että käytännön demonstraatioista, joita järjestettiin seuraavien teemojen alla: tanssia, palloilua, hyvinvointia, terveystietoa, vesiliikuntaa ja talvilajeja. Kansainväliset kesäkurssit kuuluvat myös Liito ry:n täydenniskoulutusohjelmaan. Vuonna 2007 järjestettiin Viron Haapsalussa kansainvälinen kesäkurssi, jonka ohjelmassa oli muun muassa yleisurheilua, pelejä, vesiliikuntaa, tanssia, luontoliikuntaa ja ulkoliikuntalajeja. Tällä viikon kestäneellä kurssilla osan opetuksesta hoiti joukko suomalaisia liikunnanopettajia. (Liikunnanopettaja 2006.)

Vuonna 2006 Liito ry. järjesti myös lyhyempiä, yksipäiväisiä koulutustilaisuuksia. ”Soveltavan liikunnan” kurssin tavoitteena oli saada eväitä heterogeenisen ryhmän liikunnanopetuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin erityisesti perusopetuksessa. ”Rytmiikkaa – kehonhallintaa ja –huoltoa” –päivän aikana ohjelmassa oli erilaisia unkarilaisia tansseja sekä Chi-Ball-palloilla tehtäviä hyvän olon harjoituksia. ”Pilates-menetelmän soveltaminen koululiikuntaan” -kurssin tavoitteena oli tutustuttaa opettajat Pilates-menetelmän käyttömahdollisuuksiin perusopetuksessa. ”Kuntoa rokaton – rokkia, hoppia, trikkejä ja temppeja” –kurssilla opettajille annettiin opetusvinkkejä erilaisista nykytansseista sekä erilaisista voimistelutempuista ja niiden soveltamisesta koululiikuntaan. ”Vanhat tanssit” –kurssilla opiskellaan perinteisiä vanhoja tansseja, mutta myös uudistuneita tansseja, joita voidaan käyttää tulevaisuudessa vanhojen tanssien harjoituksissa ja näytöksissä. Ideoita koulujen kuntokurssien toteuttamiseen –kurssin tavoitteena oli antaa välineitä ja ideoita kunnon kohentamiseen ja kestävyuden harjoittamiseen osana koululiikuntaa. (Liikunnanopettaja 2006.)

Toinen merkittävä opettajien täydenniskoulutusta tarjoava toimija on Nuori Suomi ry., joka tarjoaa juuri alakoulun opettajille liikunnan koulutusta yhteistyössä liikunnan aluejärjestöjen kanssa. Yhdistys käynnisti opettajien koulutukset syksyllä 2007. Koulutukset on suunniteltu yhdessä lasten ja nuorten liikunnan asiantuntijoiden kanssa ja niiden käytännön toteutuksesta vastaavat liikunnan aluejärjestöt. ”Helposti liikkeelle” -koulutuksen tavoitteena on tarjota runsaasti

käytännön vinkkejä ja uusia toiminnallisia ideoita alakoulun koululiikuntaa. Koulutus on kestoltaan kolme tuntia ja sitä on käytetty yhtenä osana VESO-koulutusta. (Nuori Suomi 2007.)

Nuori Suomi on huomionnut koulutustarjonnassaan myös sen, että lapsi tai nuori viettää noin kolmanneksen valvellaoloajastaan koulussa, joten koululla on merkittävä rooli lapsen tai nuoren liikunnalliseen elämäntapaan ja siihen kasvattamiseen. ”Koululaiset liikkeelle” -koulutus tarjoaa opettajille keinoja koko koulupäivän liikunnallistamiseen. Koulutuksessa toteutetaan liikuntatehtäviä, tutustutaan käytännön keinoihin liikunnallistaa koulupäivää sekä mietitään yhdessä mahdollisuuksia siirtää niitä omaan kouluun ja opetukseen. ”Liikkujaksi” -koulutuksessa sen sijaan etsitään ideoita ja välineitä vähän liikkuvien ja erityistukea tarvitsevien lasten liikkumisen lisäämiseksi. Koulutuksessa toteutetaan aiheeseen soveltuvia liikuntatehtäviä, keskustellaan tehtävien herättämistä kysymyksistä ja etsitään yhdessä ratkaisuja, miten koulussa vähän liikkuvatkin innostetaan liikkumaan. (Nuori Suomi 2007.)

Tutkiessamme muita merkittäviä opetustoimen täydennyskoulutusta tarjoavia tahoja, kuten Opetushallitusta, Opetusalan koulutuskeskusta (Opeko), yliopistojen täydennyskoulutusmahdollisuuksia löysimme hyvin vähän liikunnanopetukseen liittyvää täydennyskoulutusta. Kursseja kaikilla näillä koulutusta järjestävillä tahoilla oli tarjolla kuitenkin hyvin runsaasti muuhun opetustyöhön liittyen. Vaikka täydennyskoulutusta pidetään yleisesti ottaen tärkeänä, jää askarruttamaan, miksi liikunnanopetukseen liittyvää täydennyskoulutustarjontaa oli vain vähän tarjolla edellä mainittujen valtiojohtoisten tahojen puolesta.

7 TUTKIMUSONGELMA

Tutkimuksemme tehtävänä on selvittää ja kuvata niitä asioita, jotka vaikuttavat liikuntaa opettavan luokanopettajan työn haasteellisuuteen. Tarkastelemme tutkittavaa ilmiötä pelkästään liikuntaa opettavan luokanopettajan näkökulmasta. Kolmen alaongelman avulla kuvaamme liikuntaa opettavan luokanopettajan työuraa. Ensinnäkin kiinnitämme huomion tärkeisiin uran alkuvaiheisiin, jotka ovat kriittisiä opettajuuden kehittymisen kannalta. Toiseksi olemme kiinnostuneita niistä asioista, joiden avulla liikuntaa opettava luokanopettaja motivoituu opettamaan liikuntaa vuodesta toiseen. Kolmanneksi haluamme selvittää, millä keinoin liikuntaa opettava luokanopettaja ylläpitää osaamistaan ja kehittää itseään ammatillisesti. Elinikäisen oppimisen aikana on olennaista selvittää, kuinka tärkeänä täydennyskoulutus koetaan opettajien keskuudessa. Tietoisuuttamme lisätäksemme haluamme myös selvittää liikuntaa opettavien luokanopettajien näkemyksiä toimenkuvastaan ja koululiikunnan nykytilasta.

7.1 Pääongelma

Mitä haasteita liikuntaa opettava luokanopettaja kohtaa työuransa aikana?

7.2 Alaongelmat

Mitkä asiat liikunnanopetuksessa aiheuttivat haasteita uran alkuvaiheessa?

Miten luokanopettaja pysyy motivoituneena liikunnanopetukseen?

Miten liikuntaa opettava luokanopettaja ylläpitää ammattitaitoaan ja suhtautuu liikunnan täydennyskoulutukseen?

8 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

8.1 Kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä

Tutkimuksemme metodologinen ja teoreettinen lähtökohta on kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tapa tutkia sopii tutkimuksemme paremmin monestakin syystä. Tarkoituksenamme on ymmärtää ja sitä kautta selvittää tutkimuksemme viitekehykseen kuuluvaa ilmiötä. Emme siis pyri tilastollisiin yleistyksiin, vaan olemme kiinnostuneita asioista, joita ei voi yksinkertaisella tavalla mitata määrällisesti. Kvalitatiivisen tutkimusperinteen mukaisesti pyrimme kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa ja antamaan teoreettisesti mielekkään tulkinnan jostakin tutkittavasta ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 1998.)

Haluamme siis kokonaisvaltaisesti keskittyä kuvaamaan ”todellisen elämän” ilmiön todellisuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157-160). Lisäksi haluamme jättää tutkimusprosessiimme mahdollisuuden joustaa ja muokata sitä tarpeen tullen, jos ja kun tutkimuksen edetessä esille nousee huomionarvoisia asioita, joihin ei etukäteen ole osannut varautua (Eskola & Suoranta 1998, 20). Suosimme ihmistä tiedonkeruun instrumenttina ja täten laadullinen tutkimus antaa joustavuutta edellä mainittuihin muuttuviin tilanteisiin (Hirsjärvi ym. 2007, 160).

Aineiston hankinnassa suosimme metodeja, joissa tutkittavien näkemykset ja näkökulmat (ts. itse ”ääni”) pääsevät esille. Aineistonhankintamenetelmänä käytämme teemahaastattelua, jolloin laadullinen tutkimus sopii parhaiten lähtökohdaksi. Haastattelijemme kohdejoukko on myös tällöin tarkoituksenmukaisesti valittua. Yleisesti ottaen tutkimuksessamme on pikemminkin tarkoituksena löytää tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 157.)

8.2 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Haastattelu voidaan määritellä tutkimuksen tiedonkeruutavaksi, jossa henkilöiltä kysytään heidän omia mielipiteitään tutkimuksen kohteesta ja vastaus saadaan puhutussa muodossa. Yksinkertaisin tapa määritellä haastattelu on mielestämme Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 41-42) tapa. He nimeävät haastattelun keskusteluksi, jolla on ennalta päätetty tarkoitus. Haastattelu eroaa kuitenkin keskustelusta siltä osin, että haastattelu tähtää informaation keräämiseen ja on täten ennalta suunniteltua ja päämäärähakuista toimintaa.

Käytimme tutkimuksessamme haastattelua tutkimusmenetelmänä. Hirsjärvi & Hurme ovat (2000, 43) esittäneet tutkimushaastattelulle luonteenomaisia piirteitä seuraavasti:

1. Haastattelu on ennalta suunniteltu, haastattelija on tutustunut tutkimuksen kohteeseen sekä käytännössä että teoriassa. Tavoitteena on, että haastattelija saa luotettavaa tietoa tutkimusongelman kannalta tärkeitä alueilta.
2. Haastattelu on haastattelijan alulle panema ja ohjaama.
3. Haastattelija joutuu tavallisesti motivoimaan haastateltavaa sekä ylläpitämään hänen motivaatiotaan.
4. Haastattelija tuntee roolinsa, mutta haastateltava oppii sen haastattelun kuluessa.
5. Haastateltavan on voitava luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

Käytettäessä haastattelua tutkimusmenetelmänä on otettava myös huomioon ongelmat, joita haastattelu tiedonhankintamenetelmänä sisältää. Tilannetekijät ja sekä haastateltavista että haastattelijoista kumpuavat tekijät voivat aiheuttaa haastatteluun virhetekijöitä ja virheellisiä lähteitä. Lisäksi haastateltava saattaa esimerkiksi jännittää haastattelutilannetta siten, että sillä on vaikutusta haastatteluaineiston laatuun. Jonkin verran haastattelun tuloksiin saattaa heikentävästi vaikuttaa se, että haastattelussa ihmisillä on usein taipumusta antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia etenkin, jos kysymysten aihepiiri käsittelee esimerkiksi intiimejä asioita. Tulosten yleistäminen ei välttämättä onnistu parhaalla mahdollisella tavalla, koska haastatteluaineisto on aina konteksti- ja tilannesidonnaista. (Hirsjärvi ym. 2007.)

8.3 Teemahaastattelu

Tutkimuksemme kannalta oli olennaista tavoittaa keskustelunomainen ilmapiiri, joten teemahaastattelu sopi tarkoitukseen hyvin. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa haastattelun rakenne on osittain lyöty ennalta lukkoon ja osittain se muodostuu vasta haastattelutilanteessa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48). Näimme haastattelun avoimuuden luotettavuutta lisäävänä tekijänä. Kun haastateltavilla on tilaa tuoda esille omia näkemyksiään ja pohdintojaan, ei haastattelijan vaikutus nouse liian määrääväksi.

Perusteluna haastattelun valinnalle tutkimuksen empiiriseksi menettelyksi, oli myös teemahaastattelun parempi luotettavuus verrattuna esimerkiksi kyselylomakkeeseen. Haastattelutilanteessa tutkiva osapuoli on läsnä ja henkilökohtainen kontakti tutkittavaan antaa aineistolle mielestämme asiakohaisuutta ja syvyyttä. Haastattelu on tilanteena joustava ja sallii täsmennyksiä. Epäselviksi jääneet asiat voidaan myös käsitellä uudelleen. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 15-18). Haastateltavan henkilön totuus on kuitenkin aina suhteellinen totuus. Käytettäessä tällaista kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista vuorovaikutteista tutkimusasetelmaa, on aina huomioitava, että tulokset ovat tutkijan tulkintaa tutkittavasta kohteesta (Metsämuuronen 2000, 12).

8.4 Kohdejoukon valinta

Haastattelimme kuutta luokanopettajaa neljästä eri kunnasta, jotka sijaitsevat Etelä-Suomen alueella. Haastateltujen opettajien työn toimenkuvaan sisältyy liikunnan opettamista vuosiluokille 1-6. Valitsimme tarkoituksella haastateltaviksi yhtä monta mies- ja naisopettajaa saadaksemme molempien sukupuolten näkökulmat esiin. Valitsimme myös opettajat erilaisista ja erikokoisista kouluista saadaksemme monipuolisen kohdejoukon, jotta välttäisimme yksittäisen koulun tai kunnan liiallisen vaikutuksen tutkimuksen tuloksiin. Halusimme ottaa kohdejoukkoon eri-ikäisiä ja eripituisen työkokemuksen omaavia opettajia, jotta urallaan eri vaiheissa olevien opettajien näkökulmat tulisivat monipuolisesti esille. Teimme haastattelut ja litteroimme haastatteluaineiston keväällä 2007.

Haastateltavat	Sukupuoli	Työkokemus (aloitusvuosi)	Opetettävien liikuntatuntien viikkotuntimäärä	Liikunta erikoistumisaineena opettajankoulutuksessa
M1	Mies	1977	6	Kyllä
M2	Mies	1987	9	Ei
M3	Mies	2002	8	Kyllä
N1	Nainen	1994	6	Kyllä
N2	Nainen	2004	8	Ei
N3	Nainen	1998	7	Kyllä

Taulukko 1. Haastateltavien taustatietojen esittely.

8.5 Aineiston analyysi

Litteroituamme haastatteluaineiston aloitimme analyysin. Aineisto jäsenyi luontevasti teemahaastattelun teemojen mukaan, sillä teemat muodostivat jo sinänsä eräänlaisen aineiston jäsenyyksen, josta oli hyvä lähteä liikkeelle. Luimme aineistoa läpi yhdessä keskustellen ja vertasimme teema teemalta haastateltavien vastauksia etsien yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia vastaajien kesken ja peilasimme niitä aiempaan tutkimustietoon. Aineiston lukeminen ja käsitteleminen olivat helpompaa, kun pystyimme keskittymään johonkin tiettyyn teemaan. Huomasimme myös, että teemahaastattelurunko oli aineiston koodauksen oivallinen apuväline. Huomioimme kyllä sen, että tässä analyysivaiheessa teimme vahvastikin tulkinnallista työtä, mutta perustelemme valintamme tutkimusraporttiin liitetyillä nimenomaisilla aineistokatkelmilla. (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 152-153.)

Tutkimuksemme analyysi noudatteli pääosin Eskolan (2001) esittämän jaottelun mukaista teoriasidonnaista aineiston analyysia, jossa on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä ja teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan teoriasidonnaisesta analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova. Analyysin luotettavuutta lisäävänä tekijänä pidetään myös aineistokatkelmien esittämistä tutkimusraportissa. Katkelmien avulla lukija voi

seurata, mihin tutkijan tulkinnat perustuvat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 215.) Aineistokatkelmien jäljessä käytämme taulukossa 1. esitettyjä henkilökoodeja (N1, N2...).

Mielestämme kahden tutkijan vuoropuhelu ja näkemysten vaihto syvensivät analyysiä. Kummankin tutkijan näkemykset saivat vahvistusta ja toisaalta avartuivat kriittisen keskustelun myötä. Kahden tai useamman tutkijan mukanaolo mahdollistaa tutkijatriangulaation. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden, menetelmien tai useamman tutkijan mukanaoloa samassa tutkimuksessa. Tällä pyritään tarkentamaan tutkimuksen luotettavuutta. Koimme tutkijatriangulaation tutkimuksen luotettavuutta lisäävänä tekijänä koko tutkimusprosessin ajan. Erityisesti analyysivaiheessa kahden tutkijan yhteistyö nosti olennaisesti tutkimuksen tasoa, sillä tutkijatriangulaatio monipuolistaa tutkimusta ja tarjoaa laajempia näkökulmia tutkijoiden neuvotellessa erilaisista ratkaisuksista, kuten aineiston hankinnasta ja tulkinnasta sekä raportin kirjoittamisesta. (Eskola & Suoranta 1998, 69-71.)

8.6 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelua

Ennen tutkimuksemme tulosten tarkastelua on hyvä vielä kriittisesti pohtia, miten valinnat aineistonhankintamenetelmäksi ja aineiston analyysitavaksi onnistuivat. Eskola & Suoranta (1998, 209-211) ovat sitä mieltä kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuustarkastelusta, että aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voi erottaa toisistaan yhtä jyrkästi kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollisuus kulkea paljon vapaammin edestakaisin aineiston analyysin, tehtyjen tulkintojen ja tutkimustekstin välillä. Erityisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu jatkuvasti pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja näin ollen tutkija joutuu yhtä aikaa ottamaan kantaa sekä analyysin kattavuuteen että tekemänsä työn luotettavuuteen. Analyysivaiheessa tutkijan apuna ovat ainoastaan omat tai tutkijakollegan ennakko-oletukset ja enemmän tai vähemmän vahva teoreettinen oppineisuus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallisin luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia.

Koska halusimme saada ajankohtaisen ja realistisen kuvan koulumaailmasta ja liikuntaa opettavien luokanopettajien työstä ja haasteista, koimme, että temahaastattelu muun muassa avoimuutensa vuoksi sopi tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmäksi parhaiten. Pidimme haastattelutilanteessa tärkeänä sitä, että haastateltavan ja haastattelijan välillä vallitsi positiivinen vuorovaikutus, ja

ilmapiiri oli sellainen, jossa molemmat osapuolet olivat joustavia ja tällöin oli mahdollista rauhassa täsmentää ja pohtia haastatteluun liittyviä asioita. Koska teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa aihealueet on teemoittain jäsennetty omiksi kokonaisuuksiksi, helpotti se haastattelun pysymistä kunkin teeman fokuksessa, jolloin koko haastattelusta muodostui selkeä ja johdonmukainen prosessi. (Hirsjärvi & Hurme 2000.)

Olemme tyytyväisiä haastatteluihimme myös siinä mielessä, että haastateltavan ääni tuli varmasti kuulluksi emmekä mielestämme vaikuttaneet haastateltavien mielipiteisiin tai näkemyksiin omilla ennako-oletuksillamme. Jos haastattelutilanteessa aihe tuntui lähtevän väärään suuntaan fokuksesta, pystyimme helposti palauttamaan haastateltavan ajatukset takaisin aiheeseen tarkentavien lisäkysymysten avulla. Haastatteluista tuntui jäävän miellyttävä ja antoisa tunnelma sekä meille tutkijoille että haastatelluille opettajille.

Kriittisesti voidaan tarkastella myös aineistonhankinnassa haastateltujen luokanopettajien määrän riittävyttä ja toisaalta sitä, oliko haastattelemamme opettajakunta riittävän heterogeeninen kuvatakseen liikunnanopetuksen arkea ja haasteita tarpeeksi monipuolisesti. Toisin sanoen on syytä pohtia, oliko empiirinen tutkimusaineistomme määrällisesti ja laadullisesti riittävän kattava. Mielestämme haastateltujen liikuntaa opettavien luokanopettajien välillä oli heterogeenisyyttä tarpeeksi muun muassa työkokemuksen, iän ja paikkakunnan suhteen, jolloin välttyimme turhan yksipuoliselta näkökulmalta tutkimusaiheitamme kohtaan. Sen sijaan arvioitaessa haastateltujen opettajien lukumäärää empiirisen aineiston keräämiseksi myönnämme, että useampi haastattelu olisi tuonut lisää varmuutta ja monipuolisuutta tekemiemme päätelmien tueksi. Valittua kuuden haastatellun opettajan määrää voidaan mielestämme pitää vähimmäismääränä tutkimuksen luotettavuuden turvaamiseksi.

Aineiston analyysitavaksi valitsemamme teoriasidonnainen aineiston analyysi tuntui sopivan tutkimukseemme hyvin, koska pystyimme analyysivaiheessa vertailemaan hankkimaamme empiiristä haastatteluaineistoa aiempaan tutkimustietoon. Teoriasidonnainen analyysi oli selkeä ja mielekäs tapa tuottaa uutta tutkimustietoa ja tuoda esille ajankohtaisia näkemyksiä liikuntaa opettavan luokanopettajan työstä ja työn haasteista pitäen kuitenkin aiemman tieteellisen tutkimustiedon empiirisen tutkimustiedon rinnalla. (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 98-99.)

Kuten jo aiemmin mainitsimme, analyysivaiheessa ja aineiston koodauksessa teimme jo vahvasti tulkinnallista työtä, jota perustelemme tutkimuksemme tulososaan liitetyillä kuhunkin teemaan

liittyvillä aineistokatkelmilla. Tutkimuksemme tarkoituksena oli saada realistinen kuva liikunnanopetuksen arjesta ja haasteista alakoulussa, ja tähän päämäärään pääseminen edellytti juuri haastatteluista nousseiden näkemysten nostamista lukijan tietoisuuteen.

Tutkimuksemme aineiston analyysivaihetta auttoi merkittävästi tutkijatriangulaatio, jota aiemmin jo kuvasimme (ks. s. 39). Kahden tutkijan on neuvoteltava keskenään havainnoistaan ja näkemyksistään suhteellisen paljon, jotta lopputulos miellyttää molempia tutkijoita. Tutkijatriangulaatio lisäsi mielestämme myös tutkimuksen luotettavuutta ja objektiivisuutta, koska tuotettu ajatus tai tulkinta sai joko toisen tutkijan tuen tai pyynnön vielä tarkentaa toisen ajatusta. Kriittinen keskustelu ja näkemysten perusteleva tutkimuskeskustelu tutkijakollegalle avasivat mahdollisesti syntyneitä solmukohtia tutkimusprosessissa ja jäsensivät kummankin tutkijan henkilökohtaisia pohdintoja. Joissakin päätelmissä vallitsi selkeä yksimielisyys, mutta joissakin tulkinnoissa oli päädyttävä molempia osapuolia tyydyttävään kompromissiin.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tulosten tarkastelun rinnalla pyrimme esittämään tuloksiin liittyvää teoretietoa ja pohtimaan tuloksia niiden valossa.

9.1 Opettajien näkemyksiä koululiikunnasta

Perusopetuksen vuosiluokilla 1-6 oppilaiden koululiikunnan määrä on kaksi tai kolme viikkotuntia. Haastattelemiemme opettajien mukaan liikunnan viikkotuntimäärät eivät ole riittäviä. Riittämättömyyttä lisää se, jos oppilas ei liiku lainkaan vapaa-ajallaan. Tilanteen tekee vaikeaksi se, että muidenkaan oppiaineiden viikkotuntimääriä ei ole ongelmattonta tai tarkoituksenmukaista vähentää liikunnan ehdoin.

”Mielestäni liikuntatunteja ei ole riittävästi, mutta ymmärrän toki sen, että johonkin on raja vedettävä ja monta tärkeätä oppiainetta on koulussa.” (N3)

”Jos vertaa muihin aineisiin, niin liikuntatunteja on riittävästi, mutta jos vertaa lasten kuntoon, niin ei.” (N2)

Hämäläisen ym. vuonna 2000 tekemän tutkimuksen mukaan noin 20 prosenttia koulunuorison ikäluokasta ei harrasta liikuntaa lainkaan. Toisaalta Laakson (2003) mukaan liikunnan harrastaminen on suosittuempaa kuin koskaan aiemmin. Voidaan siis todeta, että kiulu liikuntaa ahkerasti harrastavien ja harrastamattomien välillä on syventynyt entisestään. Tämä aiheuttaa koululiikunnalle suuria haasteita, koska kaikille oppilaille tulee tarjota sekä onnistumisen että oppimisen kokemuksia. Positiiviset kokemukset kouluajalta vaikuttavat suuresti myöhempään harrastavuuteen.

”Mielestäni ne, jotka harrastaa, ne harrastaa ja se näkyy myöskin koululiikunnassa, ja sitten on tullut enemmän sellaista joukkoa, jotka eivät vapaa-

ajallaan liiku, joilla ei ole mitään muuta liikuntaa viikon aikana kuin se koululiikunta.” (N1)

Koululiikunnan tärkeimmästä tehtävästä haastatellut opettajat olivat hyvin yksimielisiä. Opettajat kokivat koululiikunnan tärkeimmäksi tehtäväksi innostaa lapsia liikkumaan ja toisaalta synnyttää jonkinlaisen kipinän liikunnan harrastamiseen joko yhden lajin tai yleensä liikunnan tärkeyden kautta. Neljä opettajaa kertoi myös, että onnistumisen elämykset ja positiivisten tunteiden saavuttaminen koulun liikuntatunneilla on äärimmäisen tärkeitä.

”Enemmän se on sitä, et jokainen löytäis sieltä jonkun liikuntamuodon, jota voisi ajatella harrastavansa, vaikka aikuisena..” (M2)

”Tärkeintä on saada positiivisia tunteita, innostumaan ehkä jostain lajista tai yleensä vaan liikunnasta ja omasta kunnosta.” (M1)

Liikuntakasvatus ymmärretään nykyään kahtena toisiaan tukevana asiana. Liikuntakasvatus on toisaalta kasvatusta liikuntaan ja toisaalta kasvatusta liikunnan avulla. Edellä käsitelimme kasvatusta liikuntaan, eli mikä on koululiikunnan tehtävä ja mihin suuntaan oppilasta liikutetaan liikuntatunnilla ja millä painotuksilla. Tässä tutkimuksessa mukana olleet opettajat olivat sitä mieltä, että koululiikunnalla on myös suuri kasvatuksellinen merkitys. Koululiikunnan avulla opitaan toisten huomioonottamista, sääntöjen noudattamista sekä omien taitojen ja suoritusten arviointia. Liikunta oppiaineena tarjoaa opettajalle aivan toisenlaisen oppimis- ja kasvatusympäristön, jossa lapset yleensä toimivat isommassa tilassa vapautuneemmin kuin tavallisessa luokkahuoneessa.

Laakson (2003) mukaan liikunta tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden pohtia oikean ja väärän sekä itsekkyyden ja oikeudenmukaisuuden välisiä suhteita luonnollisissa tilanteissa, mikäli tilanteet osataan käyttää oikealla tavalla hyväksi. Heikinaro-Johansson (2003) näkee, että liikuntatunneilla yleisten kasvatustavoitteiden saavuttaminen on mahdollista, kun käytetään hyväksi liikunnan erityisluonnetta. Myös sosioemotionaalisten tavoitteiden saavuttamiseen liikunta tarjoaa erinomaisen välineen.

”Liikuntatunnilla tulee ihan eri tavalla esille se, kuinka oppilas pystyy olemaan muiden ihmisten kanssa. Siellä voi olla vapaammin, opettajakin voi olla vapaammin. Iso merkitys on sillä.” (M1)

”...justiin nää liikunnan reilun pelin jutut ja sääntöjen noudattamiset, ja tämmönen mukana olo... siinä on paljon sellaista oman taidon arviointia ja itsearviointia ja kaverin suorituksen arvostamista.” (M3)

Lasten ja nuorten liikuntakulttuuri ja etenkin siinä tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös peruskoulun liikuntakasvatukseen. Virkkusen (2000) mukaan nuoret hakevat liikunnasta osaksi elämyksiä ja vahvistavat toiminnalla omaa identiteettiään. Uusien lajien rajat ovat vapaampia säännöiltään eikä niissä käytetä tuomaria tai valmentajaa, esimerkiksi rullalautailu ja parkour ovat hyvin omaehtoisia ja yhä suosituimpia liikuntamuotoja. Haastattelemamme opettajat eivät kuitenkaan ole valmiita luopumaan tämän hetken opetussuunnitelmaan kirjatuista perinteisistä koululiikuntalajeista. Kaikki miesopettajat olivat sitä mieltä, että hyvä jos opetukseen käytettävissä oleva aika riittää nykyisen lajikirjon opettamiseen tai läpikäymiseen. Erikoisuuksien ja uusien lajien esittelyä pidettiin mahdollisuuksien, ajankäytön ja ryhmän asettamisrajoissa ihan käyttökelpoisena ideana, mutta opetussisältöihin ei kenelläkään opettajalla ollut lisättävää.

Yksi haastatelluista opettajista piti hyvänä lisänä opetussuunnitelman perusteissa sitä, että niihin on kirjattu vuosiluokille 5-9 uusiin liikuntamuotoihin tutustumista. Voidaan siis sanoa, että liikuntaa opettavilla luokanopettajilla ei ole tällä hetkellä tarvetta muuttaa liikunnanopetuksen sisältöjä uusien lajien suuntaan, vaan kaikki pitävät perinteisten liikuntataitojen oppimista tärkeämpänä kuin uusien lajien sisällyttämistä koululiikuntaan.

9.2 Opettajankoulutuksen hyöty

Luokanopettajien koulutukseen kuuluu kaikille pakollisina, monialaisina opintoina kolmen opintoviikon kokonaisuus liikunnan opintoja. Tämän lisäksi opiskelija voi halutessaan valita liikunnan yhdeksi erikoistumisaineeksi, jonka laajuus on 15 opintoviikkoa. Tutkimukseemme osallistuneista luokanopettajista neljällä opettajalla on liikunta yhtenä erikoistumisaineena. Kaikki opettajat olivat sitä mieltä, että liikunnan opinnoista oli hyötyä tulevan ammatin kannalta.

Liikunnasta vain monialaiset opinnot opiskelleet opettajat pitivät koulutuksen parhaimpana puolena didaktista oppimista. Myös sivuaineena liikuntaa opiskelleet opettajat kokivat sivuaineopintojen olleen erittäin hyödyllisiä ja tarpeellisia nykyisen toimenkuvan kannalta. Opettajankoulutuksessa paljon painotetut opiskelijoiden pitämät demo-tunnit tuntuivat olevan nykyisen liikunnanopettajuuden kannalta merkittäviä.

”Didaktinen anti oli se suurin anti.” (M2)

”Omia demoja oli paljon, mikä oli ihan hyvä, tekemällä oppii ja liikuntaa nimenomaan. Kun itse kokeilee, miten tää toimii ja kuinka tätä sitten aikanaan oppilas omassa opetuksessa opettelee, se on mun mielestä myös opettajaksi opiskelevalle se kaikkein paras oppi.” (N1)

Opettajankoulutukseen oltiin yksimielisesti tyytyväisiä, mutta myös parannettavaa jäi tutkimukseemme osallistuneiden opettajien mielestä. Etenkin eriyttämisestä ja erityistukea tarvitsevien oppilaiden huomioonottamisesta liikuntatunnilla kaivattiin lisää opetusta ja harjoittelua. Nykyään sivuaineopinnoissa on yhden opintoviikon laajuinen kurssi soveltavasta liikuntakasvatuksesta, jonka tavoitteena on, että luokanopettaja pystyy työssään kohtaamaan erityistä tukea tarvitsevia oppilaita sekä antamaan heille koululiikunnan elämyksiä ja ottamaan liikunnanopetuksessa huomioon kaikkien oppilaiden erityistarpeet. (Tampereen yliopisto 2005.)

”Että varsinkin tällainen eriyttäminen, miten just eriytät, niin niihin ei kyl tosiaan hirveesti kyllä saanu, että ne on ikään kuin ihan kantapään kautta oppinu.” (N3)

”...jos ajattelet nykypäivää, niin erityislapsia alkaa oleen paljon mut sitä ei varmaan silloin osattu ennakoida sitä muutosta, miten paljon niitä nykyään jo on ihan yleisopetuksen piirissä.” (M3)

9.3 Uran alkuvaiheen haasteita

Jääskeläisen ym. (1985) mukaan aloittelevan opettajan ongelmat useimmiten liittyvät seuraavien asioiden käsittelyyn ja hoitoon:

- koulunpito
- ympärillä oleva yhteisö
- suhteet opettajatovereihin
- suhteet oppilaisiin
- opetusohjelmien teko ja –menetelmien valinta

Opettajalla tulisi olla runsaasti taustatietoa koulunpitoon liittyvistä käytännön seikoista, esimerkiksi opetusryhmistä, koulun opetussuunnitelmasta, opetustiloista ja –välineistä sekä oppituntien ulkopuolisista velvollisuuksista. Tutkimuksessamme haastatellut liikuntaa opettavat luokanopettajat totesivat etenkin tilojen ja välineiden puutteellisuuden yhdeksi suurimmista haasteista.

”No mä lähdin aika askeettisista kuvioista liikkeelle, että se kahden opettajan kyläkoulu, jossa ei ollu mitään tiloja ja eikä oikein välineitäkään..” (M3)

”...että eniten vaikeuksia, stressiä ja vaikka mitä aiheutti se just et ei ollu tarpeeks tilaa sitä porukkaa varten.” (M2)

Lisäksi kahden miesopettajan mielestä liian suuret ryhmäkoot aiheuttivat ongelmia uran alkuvaiheen liikunnanopetukseen. Usein koulujen tilat ja välineet suhteessa ryhmäkokoihin ovat riittämättömät, ja asioilla voidaankin sanoa olevan selkeä syy-seuraussuhde. Tilannetta vaikeuttaa entisestään sekin, että usein kahden liikuntaryhmän tunnit osuvat päällekkäin, esimerkiksi saman luokka-asteen tyttöjen ja poikien liikuntatunnit. Tällöin tilat joudutaan monesti jakamaan kahtia ja pahimmassa tapauksessa myös molemmat opettajat tarvitsevat tunneilleen samoja opetusvälineitä.

”Haasteita eniten tässä koulussa aiheutti se, että liikuntaryhmässä mulla oli enimmillään 36 poikaa, ja sitten puolikas sali käytössä.” (M2)

Myös opettajan ympärillä oleva yhteisö aiheuttaa omat haasteensa aloittelevalle opettajalle. Jääskeläisen ym. (1985) mukaan opettajan tulisi olla selvillä mm. koulun perinteistä, väestörakenteesta ja taloudellisesta tilasta. Nämä tekijät vaikuttavat joko suoraan tai välillisesti oppilaiden kasvuympäristöön. Näitä asioita esiintyi myös haastattelemiemme luokanopettajien näkemyksissä. Eräs haastatelluista opettajista totesikin koulun vanhanaikaisen liikunnanopetustradition häirinneen uusien toimintamuotojen tuomista liikunnanopetukseen. Myös viime vuosina uraansa aloitelleet luokanopettajat ovat liikuntatunneillaan törmänneet monikulttuurisuuteen ja sen aiheuttamiin käytännön haasteisiin.

”ja sekin yllätti miten vanhanaikaista liikunnanopetus voi vielä kouluissa olla. Se on ollu tosi vaikeata tuoda semmoisia uusia toimintatapoja.” (N2)

”Meillä oli irakilaisia poikia, jotka osallistuivat mun liikuntatunneille ja heidän suhtautumisensa naisopettajaan ja heidän vanhempiensa suhtautuminen naisopettajaan oli sitten semmonen asia, joka piti käydä läpi aika tarkasti, että miten voidaan ja miten ei voida.” (N1)

Koulun pedagoginen ja hallinnollinen kehitys on johtanut siihen, että opettajilta vaaditaan entistä enemmän yhteistyötä. Yhteistyö kaikkien kollegojen kanssa lisää mm. opetuksen tehoa. (Leino & Leino 1997, 14.) Harvoin lisääntynyt yhteistyö koetaan haasteeksi, ja myös tutkimukseemme osallistuneet luokanopettajat kokivat kollegiaalisen tuen ja yhteistyön positiivisena asiana. Yksikään haastelluista opettajista ei maininnut asiaan liittyviä haasteita tai ongelmia.

Oppilaiden kohtaaminen on ollut opettajiemme mukaan haastavaa uran alkuaikoina. Tutkimusten mukaan oppilaat haluavat kokeilla aloittelevan opettajan kykyä hallita luokkaa/ryhmää (esim. Jääskeläinen ym. 1985). Alkava opettaja ei saa koskaan aliarvioida ensimmäisten opetuspäivien ja viikkojen merkitystä. Nuorin tutkimukseemme osallistunut naisopettaja oli kuitenkin ainoa, joka oli kokenut ryhmänhallintaan liittyvät asiat haastavina opettajanuraansa aloitellessa.

”ja sekin, että miten esimerkiksi kuudennen luokan tyttöjen kanssa sai aina tapella joka asiasta, että niille ei saanut piiruakaan antaa periks, kun ne on, että miksei me tehä sitä, miksei me tehä tätä.” (N2)

Hakala (1999) peräänkuuluttaa liikunnanopetuksessa yksilöintiä, jossa on kyse oppijan yksilöllisyyden kunnioittamisesta ja hänen kokonaisvaltaisesta kohtaamisestaan liikunnan oppimistilanteissa. Useat tutkimukset osoittavat, että opettaja kohtelee taitavampia oppijoita lämpimämmin sekä antaa heille enemmän kiitosta, huomiota ja oppimismahdollisuuksia kuin heikompi-tasoisille (esim. Virkkunen 2000). Heterogeeninen liikuntaryhmä on haastava opettajalle, koska hänen tulisi huomioida sekä taitavammat että vähemmän kehittyneemmät oppijat. Kaikkien oppilaiden tulisi päästä osalliseksi opettajan huomiosta, kannustuksesta ja palautteesta. Opettajan tulisikin kiinnittää erityistä huomiota motivaatioilmaston luomiseen liikuntatunneilla. (Numminen & Laakso 2004, 76-78.)

Yksilön kohtaamiseen ja motivointiin liittyviä seikkoja tuli haastatteluisissa esille vasta, kun haastateltavia pyydettiin puntaroimaan oman liikunnanopetuksen kehittymistä uran alkua ajoista. Viisi opettajaa kuudesta totesi kehittyneensä em. asioissa. Tällöin voidaankin ajatella, että yksilön kohtaaminen liikuntatunneilla ja motivointi aiheutti haasteita enemmän uran alkuaikoina, vaikkakaan haastatellut opettajat eivät tietoisesti kokeneet näitä asioita ongelmallisiksi.

”Alkuun sitä luuli tai alkuun sitä teki sillee että veti noita liikuntoja aika autoritäärisellä otteella ja ajatteli et siitä kaikki saa eniten, mut oikeastaan tässä on hiljalleen oppinu siihen, että mitä paremmin pystyy motivoimaan, niin sitä vähemmän tarvii sellaista kuria siellä... ja taas toisaalta, sitä enemmän siitä jää niille lapsille.” (M3)

”Väitän, että mä sen kannustamisen aika hyvin pystyn tällä hetkellä toteuttamaan, että se on mulle oikeastaan hirmu tärkeä ohjenuora tuolla... että siellä ei kukaa lähde epäonnistunein fiiliksin tunnilta pois, jos se on tehny parhaansa.” (M2)

Oppilaan yksilölliseen kohtaamiseen kuuluu olennaisesti eriyttäminen ja sen monet muodot ja tarpeet. Nummisen & Laakson (2004) mukaan opetuksen eriyttämisellä tarkoitetaan oppilaan tietoista ja tarkoituksenmukaista erilaista käsittelyä opetuksessa. Eriyttämisen lähtökohtana on oppilaiden yksilöllisyys: jokaisella oppilaalla on oma tausta, erilaiset kyvyt, taidot ja asenteet. Eriyttämisen tarkoituksena on siten tukea jokaisen oppilaan tai opetusryhmän yksilöllisten lahjojen ja kykyjen sekä mieltymysten ja kiinnostuksen tyydyttämistä siten, että liikuntakasvatukselle asetetut tavoitteet voitaisiin saavuttaa mahdollisimman hyvin.

Uraansa aloitteleva opettaja joutuukin liikuntatunneilla usein kiinnittämään huomion kokonaisuuden hallintaan ja opettamisen perusasioihin, jolloin yksittäisen oppilaan heikkoudet ja vahvuudet sekä niiden mukainen eriyttäminen jää vähemmälle huomiolle. Tutkimuksessamme neljä opettajaa kuudesta koki eriyttämisen haasteelliseksi.

”Täytyy tunnustaa et vähiin se eriyttäminen jäi, osittain senki takia et ei ollu niitä resursseja siihen ja... osittain taitamattomuutta.” (M3)

Oppituntien suunnittelu on myös asia, jossa luokanopettaja kehittyy ja rutinoituu ajan myötä. Jääskeläisen ym. (1985) mukaan kokemattomuus ilmenee useimmiten huonona järjestelykykyinä ja epäselvinä ohjeina. Aloitteleva opettaja ei osaa vaihdella työskentelymuotoja eikä opetusmenetelmiä ja monesti hänen on myös vaikea jakaa opetukseen käytettävä aika oikein. Jos opettaja kuitenkin on tietoinen näistä vaikeuksista ja jos hän huolellisesti suunnittelee jaksojen ohjelmat, arvioi opetustaan, ottaa vastaan palautetta ja korjaa suunnitelmiaan, vaikeudet vähenevät ensimmäisten viikkojen ja kuukausien jälkeen huomattavasti.

Tutkimuksemme haastatteluissa kävi ilmi, että liikuntatuntien suunnittelu oli uran alkuaikoina monipuolisempaa ja tarkempaa kuin tällä hetkellä. Sen sijaan kokemuksen mukanaan tuoma rutiini ja varmuus helpottavat ajan myötä liikuntatuntien suunnitteluun liittyvää problematiikkaa.

”Se oli monipuolisempaa ja se oli varmaan pikkutarkempaa.. Saatoin ihan jopa piirtää telinevoikkatuntia varten salin pohjakartan ja suunnitella ne kaikki paikat, mitä mun ei enää tällä hetkellä tarvitse tehdä - - Nyt kun sitä asiaa ajattelee, niin siitä se ammattitaito tavallaan sitten muokkaantui ja enää sitä ei tarvitse tehdä, että tulee vähä hihoja heiluttelemalla niitä sitten vedettyäkin.. ” (N1)

”No oli se kyllä aika vaikeeta, mä yritin hirveesti semmosta jaksottamista, mistä kauheesti okl:ssä puhuttiin... Mutta yritin sitten kuitenkin aina jotakin suunnitella ja sen huomasi, että ne pitää olla todella hyvin suunniteltu, että ei sinne voi mennä ihan takki auki.” (N2)

”No varmaankin se, että alkuvaiheessa niin tuntisuunnitelmia ja tunnin kulkuja mielti paljonkin etukäteen... Niin sen aina huomasi, että liikaa oli varannu tunneille sitä materiaalia.” (N3)

9.4 Liikuntaa opettavan luokanopettajan toimenkuvasta

Liikunta oppiaineena poikkeaa muista oppiaineista ensinnäkin yhtenä taito- ja taideaineena, mutta toisaalta myös vielä hyvin erityyppisenä aineena mihinkään muuhun aineeseen verrattuna. Oppimisympäristö vaihtuu tavallisesta luokahuoneesta monta kertaa suurempaan saliin tai ulkokenttään. Liikuntaa opetetaan paljon myös koulun alueen ulkopuolella, urheilukentillä, lenkki- ja hiihtopoluilla tai jopa uimahallissa. (Varstala 1996, 14.)

Laakso (2003) kokee, että liikunnanopettajan toimenkuvaan on tullut lisää oppituntien ulkopuolisia tehtäviä. Usein liikuntaa opettavat luokanopettajat järjestävät oman koulunsa liikuntatapahtumia, koulujenvälisiä kilpailuja koko kunnan alueella ja valmistelevat tulevaa opetusjaksoa sopimalla kuljetuksista tai viemällä esimerkiksi suunnistusrasteja lähimetsään. Opettaja on vastuussa oppilaistaan myös liikuntatuntien aikana, joten turvallisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Liikunnan oppimisympäristöt ovat jo sinänsä riskialttiimpia, koska tunteja pidetään muualla kuin omassa ”turvallisessa” koululuokassa. Lisäksi siirtymiset ja liikuntatuntien fyysisyys ja vauhdikkuus aiheuttavat väkisinkin vaaratilanteita, joita opettaja pyrkii tietenkin ennaltaehkäisemään suunnittelun ja ohjeistuksen avulla. (Seegercrantz toim. 2001.)

Täten liikunnan oppiaineen erityisluonne aiheuttaa liikuntaa opettavalta luokanopettajalta järjestelykykyä ja suunnitelmallisuutta. Otimme selvää tutkimukseemme osallistuneilta luokanopettajilta, kuormittaako liikunnanopetukseen liittyvä valmistelu ja tuntien ulkopuolinen työ enemmän tai vähemmän kuin muiden aineiden kohdalla. Puolet haastatelluista oli sitä mieltä, että liikunta aiheuttaa enemmän valmistelua kuin muut oppiaineet. Välineet ja liikuntatilat pitää olla kunnossa ennen tunnin aloittamista ja tunnin jälkeen. Opettajalta kuluu tunnin ulkopuolista aikaa myös tiedottamiseen ja opetuspaikkojen järjestämiseen. Suomalaiset sääolosuhteet aiheuttavat myös omat haasteensa koulun liikuntatuntien suunnittelulle ja toteuttamiselle, aina ei pääse esimerkiksi hiihtämään silloin, kun on liikuntatunnin paikka.

”Siinä on ihan erilaisia asioita, mitä pitää huomioida, kuten esimerkiksi liikuntapaikan hoitaminen asianmukaiseen kuntoon ja omat välineet... ja sitten se, että lapsillakin on tarvittava välineistö... et huolehtiminen tunnin kulusta täytyy hoitaa hyvin.” (NI)

”Ohan siinä just se, että viet ne suunnistusrastit lähimetsään itse ja se vie toki sun niinkun sitä vapaa-aikaa... tai että onko joku tietty väline siinä kunnossa, että

siihen pitää esimerkiks pyytää lupa, että semmonen pitäis hankkia ja saako rahaa ja mistä niitä nyt sit haettais ja kuka käy ostamassa. - - Jos sadekeli sattuu, niin onkin sitten aikamoinen juttu ruveta etsimään niitä tiloja ja paikkoja, ts. 50 lapselle ja opettajat ja avustajat päälle... että tämmösissä tilakysymyksissä niin siinä on sitten taas lisätyötä, et miten se tehdään.” (N3)

Toinen puoli haastattelemistamme opettajista koki liikunnan opettamisen aiheuttavan vähemmän valmistelua ja ylimääräistä työtä kuin muut oppiaineet. Kahden miesopettajan kohdalla kävi ilmi, että 20-30 vuoden työkokemus on tuonut rutiinia ja näkemystä liikunnan opettamiseen, eikä valmistelu ja suunnittelu vaadi niin paljoa työtä. Asia ei kuitenkaan ole yleistettävissä, koska tutkimuksemme nuorin opettaja oli myös sitä mieltä, että liikunnan oppituntien valmistelu vie vähemmän aikaa kuin muiden oppituntien suunnittelu.

”No vähemmän mulla nyt, selvästi... tietää, että on liikuntaa ja tietää, et mitä tekee, et vähä mieltii sitä... et kyllä selvästi vähemmän. Kyllä muut oppiaineet, varsinkin lukuaineet, niin niitä pitää enemmän suunnitella ja kattoo ja monistella ja tehdä tehtäviä ja tarkistaa.” (M1)

”Vähemmän... jos nyt vertaa tonne, ajattelee jotain historiaa, luonnontietoa, äidinkieltä, niin vähemmän... kuitenkin siinä eri ryhmillä pyrin vetään sitä samaa lajia et jotenkin yritän tehdä sen järkeväs, et on olemassa joku jakso ja nyt perehdytään tähän omaan... Ja se on itellekin paljon selkeämpi.” (M2)

Varstalan (1996) mukaan liikunnanopettajan ammatti on fyysisesti rasittava. Se vaatii hyvää ruumiillista kuntoa, jota on myös jatkuvasti ylläpidettävä ja kehitettävä. Opettajan ei kuitenkaan tarvitse olla ”tähti” joka asiassa, mutta perustaidot pitää hallita ja niitä tulee jatkuvasti ylläpitää. Fyysinen kunto auttaa myös jaksamaan liikuntatunneilla, jotka ovat äänekkäämpiä ja vauhdikkaampia kuin tunnit luokkatilassa. Liikuntatuntien erilaisuus ja hektinen luonne saattavat rasittaa opettajaa myös henkisesti, kun taas toisaalta liikuntatunnit voi nähdä omaa työpäivää piristävänä ja vaihtelua tuovana tekijänä. Segercrantzin (toim. 2001.) mukaan myös lepotaukojen puute saattaa aiheuttaa ylikuormittumista, koska esimerkiksi välitunnit joudutaan usein käyttämään seuraavan tunnin valmisteluihin tai siirtymiseen liikuntapaikoille ja niiltä pois.

Vain kaksi haastattelemaamme opettajaa ilmaisi selvästi, että liikuntatunnit ovat opettajalle fyysisesti raskaampia kuin muiden aineiden oppitunnit. Henkisesti rasittavana liikunnan opettaminen koettiin silloin, kun samalle päivälle on kasautunut monta liikunnan oppituntia. Myös

ongelmalliset oppilaat liikuntaryhmässä voivat kuormittaa henkisesti. Kuitenkin liikunnan opettaminen nähtiin yleisesti ottaen henkisesti piristävänä oppiaineena. Opettajan oma liikunnallinen elämäntyyli ja orientoituminen liikuntaan koettiin merkityksellisenä osana liikuntaa opettavan luokanopettajan työssä. Lähes kaikki haastatellut opettajat kokivat tärkeäksi sen, että pystyvät näyttämään oppilaille, miten jokin liikuntasuoritus tehdään ja pitivät merkityksellisenä myös sitä, että opettaja pukeutuu liikunnallisesti ja näyttää ylipäätään terveeltä ja hyvinvoivalta.

”Fyysisesti on varmasti raskaampaa, mutta niinhän sen on tarkoitus ollakin...myöskin opettajalle, että kyllä siellä sen verran täytyy itekin joukossa touhuta, että se jossain tuntuu ja näkyy, että on tekemisen meininki.” (N1)

”Mulla on yleensä vaan kaksi tuntia, korkeintaan kolme tuntia liikuntaa päivässä, aamulla yks ja sit iltapäivällä, et ne vaan virkistää... Mutta kyllä se riippuu ryhmästä henkisesti, et jos on oikeen vaikea ryhmä, niin se voi rassata...et jos menee aikaa ja energiaa siihen ryhmän koossapitämiseen ja siihen, et ollaan ihmisiks, niin se on sellainen iso asia, joka vie paukkuja pois siltä itse tunnin pitämiseltä.” (M1)

”Jos ajattelee, että matematiikan opettaja näyttäis taululla jotain laskua ja se menis aina väärin, niin kyl siinä lapsen luottamus häviää ja sama juttu se on liikunnassa... Että täytyy ainakin näyttää liikunnalliselta ja kyl se lapsi huomaa, jos ei se sitä oo se mieli. En tarkoita, että tarvitsis mikään huippu-urheilija olla, mut sellanen... et se asenne täytyy olla kova.” (M3)

Liikunnanopetuksen yksi tärkeimmistä kulmakivistä on turvallisen oppimisympäristön luominen ja turvallisuuden korostaminen kaikessa liikkumisessa niin siirtymisten kuin tuntien aikana tapahtuvan toiminnan kohdalla. Segercrantz (toim. 2001) tuo esille, että liikunnan opetuksen tavoite, fyysinen aktiivisuus ja toiminta sekä sisällä että ulkona kaikkina vuodenaikoina, asettaa työturvallisuudelle ja työsuojelulle monia erityisvaatimuksia. Ryhmäkoon tulee liikunnanopetuksessa olla sellainen, että ensinnäkin pedagogiset tavoitteet voidaan saavuttaa. Tämän lisäksi liian suuret ja eritasoiset ryhmät liikunnanopetuksessa vaarantavat sekä oppilaiden että opettajien työturvallisuutta. Myös siirtyminen liikuntapaikoille koulun ulkopuolelle ja ryhmän jakaminen eri toimintoihin on usein välttämätöntä ja saattaa aiheuttaa ongelma- ja riskitilanteita. Peruskoulun opetussuunnitelmassa mainittu uimataito edellyttää opettajalta erityistä turvallisuustietoutta.

Opetussisällön on vastattava oppilaiden kehitys- ja taitotasoa ja opettajan on tiedettävä oppilaiden yksilölliset rajoitukset ja eriytettävä opetusta tarvittaessa. Turvallisuutta lisäävät yleiset käyttäytymis- ja turvallisuusohjeet, kunkin lajin yksittäiset toimintaohjeet, laitteiden, telineiden ja välineiden käyttöön liittyvät ohjeet sekä eri liikuntamuotojen asianmukainen ja turvallinen varustus. Lisäksi opettajan on hyvä ylläpitää omia ensiaputaitojaan ja selvittää koulun ensiapuvälineiden sijainti. (Segercrantz toim. 2001.)

Tutkimuksessamme nousi esille samoja edellä mainittuja teemoja eli turvallisuuskysymysten huomiointi tuntien ja siirtymisten suunnittelussa oli haastateltujen mukaan ensiarvoisen tärkeätä. Puolet haastatelluista koki, että aina kun ollaan pois luokkatilasta, vastuu oppilaiden turvallisuudesta kasvaa. Etenkin uimaopetus nähtiin turvallisuuskysymysten kannalta haastavimpana opettavana lajina.

”Käytännössä kun lähdetään jonnekin muualle, niin on siinä iso vastuu... jos lähdetään polkupyörällä tai kävellen niin opettaja siinä on vastuussa... kyllä ne on tosi tarkkoja nykyään, et sinne lähetetään mielellään kaks opettajaa et toinen kävelee edessä ja toinen perässä ja sitten mennään yhdessä... Ja uimahalli on yks sellai, sen käyttö on aika vähäistä ja just varmaan sen takia, kun se vastuukysymys on siellä niin iso, että jos jotain sattuu, niin opettajahan siinä on vastuussa.” (M1)

”Sitten tunneilla pitää antaa kaikki ohjeet ihan älyttömän tarkkaan ja varmistaa, että kaikki on kuullu ne. Mutta mä yritän sitten aina ajatella niin, että kun mä oon sanonu tarkat ohjeet ja varmistanu, että kaikki on kuullu, niin enempiä mä en voi tehdä... Ja mun mielestä liikuntatunnilla pitää olla lenkkarit, ei kumisaappaat tai jotkut skeittikengät. Et kyl se vastuu vaikuttaa tosi paljon.” (N2)

Voisi kuvitella, että jossain vaiheessa työuraa liikuntaa opettavalle luokanopettajalle syntyisi kiusaus painottaa omia vahvoja lajejaan tai taitojaan liikunnanopetuksessaan ja samalla jättää vähemmälle huomiolle lajitaitoja tai yksittäisiä lajeja, joita hän ei itsekään oikein koe hallitsevansa. Tärkeää olisi kuitenkin oppilaiden kannalta muistaa liikunnan oppiaineen monipuolisuus ja käsitellä kaikkia opetussuunnitelman perusteissa esitettyjä liikuntamuotoja mahdollisimman tasapuolisesti. (Laakso 2003, 20-21.) Haastatelluissamme ei kuitenkaan esiintynyt taipumusta tällaiseen toimintaan. Esille kuitenkin tuli, että osa haastatelluista opettajista oli tietoisia siitä, että niin voi käydä ja on käynyt joillekin liikuntaa opettaville kollegoille.

Opettajat kokivat opetuksensa monipuoliseksi ja kertoivat painottaneensa juuri sitä, että kaikki lajit tulisi käytyä läpi lukuvuoden aikana.

”Mä toivoisin, että opettajat sitten liikuntatunneilla teettäis niitä lajeja et...liikuntaa kun voi vetää kovin monellakin tavalla, et jos ei oo asiaan harrastuneisuutta niin sitten jättää niinku jotkut lajit pois... Eli syy voi olla se et on ite niin epävarma niissä, sitten katoo että pääsee helpommalla kun ei puutu ollenkaan siihen...” (M2)

”Mä painotan ehkä just sitä monipuolisuutta, et mä haluan että me tehdään perusasioita monista eri lajeista. Mä en voi kuvitella sellaista kouluvuotta, et missä me vaan vaikka lenkkeiltäs ja hiihdettäis ja pelattais pesistä kevät... Siinä mielessä mä suunnittelen erittäin tarkasti jaksoja ja pyrin ilmoittamaan myöskin oppilaille, et mitä milloinkin tehään.” (N1)

Mahdollinen yhteistyö paikallisen urheiluseuran tai liikuntajärjestön kanssa voi myös tuoda vaihtelua ja asiantuntijuutta liikunnanopetukseen. Opettaja pystyy seurojen ja yhdistysten avulla tarjoamaan oppilailleen erilaisia liikuntatunteja ja monesti oppilaat saavat näin ammattitaitoisempaa ja asiantuntevampaa lajikohtaista koulutusta ja elämyksiä. Seurat pystyvät näin myös markkinoimaan omaa lajiaan ja tuomaan toimintaansa tutuksi opettajalle ja oppilaille. Mikäli opettaja kokee tietonsa ja taitonsa jostakin lajista heikoiksi, voi tällöin yhteistyö ammattitaitoisen vierailijan kanssa olla hedelmällistä. (Numminen & Laakso 2004, 12.) Haastatteluihin osallistuneet opettajat suhtautuivat ulkopuolisiin ”liikuttajiin” harkiten ja todeten, ettei näillä ole suuremmassa mittakaavassa merkittävää asemaa koulun liikuntakasvatuksessa. Opettajat ovat satunnaisesti käyttäneet urheilujärjestön apua tai vierailleet heidän tiloissaan, mutta näitä pidetään ylimääräisinä ”herkkupaloina” oppilaille.

”Mä en koe, että koululiikunta olis semmonen asia, jota pitäis missään nimessä ulkoistaa... Et nyt viime vuonna ei oo ollu, mutta oon käyttänyt, et meillä on esimerkiks ringette mainostettu ringette-seuran puitteissa ja sitten jalkapallo on ollu yks, joka on vetänyt joitakin harjoitteita, et motivointimielessä on ollu...keihäänheittoa on tainnut joku olla näyttämässä, mutta ne on yksittäisiä.” (N1)

”Ihan satunnaisesti... et pari viikkoo sitten meillä oli partiolaisia täällä esittelemässä omaa toimintaansa, ja nehan tulee tosi mielellään... Ja sitten on tällaisia liikuntapäiviä, jolloin voidaan räjäyttää oikein kunnolla.” (M1)

9.5 Liikunnanopetustyön mielekkyyteen vaikuttavia tekijöitä

Opettajan työhön on aina kohdistunut paineita monelta suunnalta; esimerkiksi valtiolta, kunnalta, kodilta ja oppilailta. Muun muassa Willman (2000) on artikkelissaan todennut, että luokan ulkopuolisten tehtävien määrä on kasvanut voimakkaasti. Tämä seikka onkin yksi nykykoulun tunnusmaisimpia piirteitä. Tiedon määrän nopea kasvu ja monimutkaistuminen, oppimiskäsitysten muuttuminen, teknologian lisääntynyt käyttö ja sosiaalinen pahoinvointi ovat ilmiöitä, jotka vaativat opettajilta uusia tietoja ja taitoja. Ei siis ihme, että opettajat tuntevatkin yhä useammin riittämättömyyttä meneillään olevien muutoksien keskellä, jotka eivät useinkaan jäsennä opetustyötä aikaisempaa mielekkäämmällä tavalla vaan lisäävät opettajan työn määrää. Vaikka uudistusten tavoitteena on synnyttää laadullisia muutoksia, niin valitettavasti tuloksena on usein lisääntyvä työtaakka ja kiire.

Luonnollisesti nämä edellä kuvatut asiat näkyvät myös alakoulun liikunnanopetuksen arjessa. Erityistä tukea tarvitsevien ja häiriökäyttäytyvien lasten osuus yleisopetuksessa on kasvanut ja vanhemmat ovat yhä kiinnostuneempia ja samalla kriittisempiäkin opetustyötä kohtaan. Liikuntaryhmien ollessa yhä heterogeenisempiä opettaja joutuu pohtimaan, miten saa motivoitua molempia ääripäitä ja tarjottua kaikille oppilaille haastavia ja mielekkäitä kokemuksia koululiikunnassa. (vrt. Gallahue 1996, 118.) Myös taloudellisten resurssien pienentyessä opettaja kohtaa vaikeuksia muun muassa välineistön, varusteiden ja tilojen asianmukaisuuden sekä turvallisuuden kanssa. Siksi onkin tärkeätä pohtia keinoja, joiden avulla liikuntaa opettava luokanopettaja pysyy motivoituneena työssään ja sitä kautta motivoi lapsia liikkumaan ja antaa omalla innostuneisuudellaan esimerkkiä lapsille liikunnan tärkeydestä.

Tutkimme haastattelujen avulla niitä asioita, jotka pitävät luokanopettajan motivoituneena liikunnanopetukseen. Vaihtuvuus on yksi keskeinen teema, joka yhdistää kaikkia haastattelemiamme luokanopettajia. Koulun lukuvuoden kulkiessa vuodenaikojen ehdoilla lajit ja opetussisällöt vaihtuvat ja antavat niin opettajille kuin oppilaille aina erilaisia liikunnan elämyksiä. Opettajalla on myös autonomiansa ansiosta mahdollisuus hyvin vapaasti kokeilla uusia viitepelejä, leikkejä ja muita harjoitteita omassa opetuksessaan. (Laakso 2003.) Vaihtelevuutta tuo myös erilaiset ja vaihtuvat oppilasryhmät, jotka vaikuttavat suoraan opettajan työn mielekkyyteen. Aina voi opettaja ajatella niin, että tämän flegmaattisen ja vaikean ryhmän jälkeen hän saa

opetettavakseen innokkaan ja aktiivisen liikuntaryhmän, jolloin opettaminen on mukavampaa. Kollegoiden kanssa tehtävä yhteistyö tuo myös opettajalle kaivattua vaihtelua, opettajan ei tarvitse yksin suunnitella tai toteuttaa kaikkia liikuntatunteja. Kollegalta voi saada uutta puhtia ja uusia vinkkejä opetustyöhön ja voidaan todeta, että kaksi päätä ja neljä silmää ajattelee ja näkee paremmin. (vrt. Leino & Leino 1997, 14.)

”Se ryhmien vaihtuvuus on hirveen iso asia, ja sitten se yhteistyö mahdollisesti samaan aikaan liikuntaa opettavan toisen opettajan kanssa... se on iso voimavara, et voidaan välillä tehdä yhdessä tai välillä jakaa sitä ryhmää toisiin. Sitten ehkä se on virkistänyt, et on ollu myöskin poikaryhmiä... ollut yllättävän iso juttu.” (N1)

”Motivoituneena pysyy silleen, et ku nää lajit kuitenkin vaihtuu vuoden aikana niin... ei se puuduta ,mut jos hankais samaa koko ajan, niin se sit puuduttais.” (M2)

Tärkeätä oman mielekkyyden säilyttämisen kannalta on pysyä itse innostuneena liikuntaa kohtaan ja ylläpitää omaa fyysistä kuntoa. Sekä henkisen että fyysisen hyvinvoinnin kannalta on olennaista harrastaa vapaa-ajalla liikuntaa jossain muodossa. Luonnollisesti tämä vaikuttaa muuhunkin työssä jaksamiseen, mutta liikunnanopetus yleensä on työnä aktiivisempaa ja hektisempää kuin muiden aineiden opettaminen. Oppilailta saatu palaute koetaan myös tärkeäksi motivaattoriksi opettajantyön mielekkyyden kannalta. Kun oppilas innostuu, on tunnin jälkeen iloinen ja myös fyysisesti sopivasti rasittunut, on opettajan helppo olla työhönsä tyytyväinen.

”Kait se lähtee liikkeelle omasta harrastamisesta, et ite oon kiinnostunu monista lajeista ja harrastan paljon ja kyl mä uskon, et opettajan persoona on iso asia... ja millä tavalla on ite innostunu, et en mä ainakaan oo huomannu, et olisin millään tavalla kyllästyny.” (M1)

”Paras kiitos tulee kuitenkin joka tunti sieltä lasten silmistä... niin sieltä saa sen motivaation.” (M3)

”Ne on kuitenkin niin suuria ne sellaset ilon hetket, että ne kumoo sen kaiken ainaisen valituksen.” (N2)

Haastatteluissa tuli erityisesti esille se, kuinka tärkeää on koulun opettajainhuoneen ilmapiiri ja kollegiaalinen tuki. Kaikki haastatellut luokanopettajat olivat sitä mieltä, että ilman kollegoiden apua ja heidän kanssaan tehtävää yhteistyötä opettajan työpäivät sekä liikuntatuntien että muiden oppituntien osalta olisivat paljon haasteellisempia ja henkisesti raskaampia. Nykypäivänä pyritäänkin korostamaan yhteistyön merkitystä ja voidaan todeta, että luokanopettajat haluavat ja tarvitsevat yhteistyötä entistä enemmän. Enää opettajan ei ole tarkoitus vetäytyä luokkaansa ja keskittyä ainoastaan omien oppilaidensa ja töidensä hoitamiseen, vaan avoin kollegiaalinen yhteistyö on valtava voimavara, jota tarvittaessa opettaja voi hyödyntää helpottaakseen omaa taakkaansa. (Leino & Leino 1997, 14.)

”Hyvä työympäristö, siis kollegat, se on ihan ehdoton. Jos kollegojen tuki on takana ja on semmosta yhteistyömahdollisuutta, niin se on semmonen voimavara, jota ei pitäis kenenkään heittää hukkaan. Se on ehkä se, mitä ilman ei jaksaisikaan. Varsinkin noin suuressa koulussa, missä mä oon töissä, niin se on ihan ehdotonta, että siellä on joku semmonen, muodostuu sellanen jonkinlainen tukiverkko, että on joitakin sellaisia kollegoja, on sitten laji kuin laji tai aine kuin aine, jotka jakaa sitä samaa arkea.” (N1)

Lapsi ja nuori elää samanaikaisesti sekä kodin että koulun vaikutuspiirissä. Tämä edellyttää näiden kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä oppilaan kokonaisvaltaisen terveen kasvun ja hyvän oppimisen tukemisessa. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää opettajan oppilaantuntemusta ja auttaa häntä opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. On muistettava, että huoltajilla on kuitenkin ensisijainen vastuu lapsen ja nuoren kasvatuksesta. Koulun tehtävä on tukea kotien kasvatustehtävää ja vastata oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä. Koulun on oltava yhteistyössä huoltajien kanssa niin, että he voivat osaltaan tukea lastensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. (Opetushallitus 2004.)

Liikunnanopetuksessa on myös tärkeätä muistaa kodin ja koulun yhteistyön merkitys. Opettajan tulee saada tietoonsa oppilaan mahdolliset rajoitteet tai sairaudet, jotka vaikuttavat oppilaan kykyyn osallistua liikunnanopetukseen. Oppilasta tulisi kotonakin kannustaa liikuntaan ja korostaa liikunnan tärkeyttä. Lapsi ja nuori ottaa monessa asiassa mallia omasta kodista ja muodostaa arvokäsityksiään kotoa saatujen oppien ja esimerkkien mukaan. Jos vanhemmat eivät arvosta liikunnallisuutta tai terveitä elämäntapoja, on kasvavaa nuorta vaikeampi kasvattaa koulussakaan arvostamaan liikunnan tärkeyttä. (vrt. Jääskeläinen ym. 1985, 85.)

Käytännön koulutyössä ja arjessa edellä mainittu näkyy esimerkiksi oppilaan puutteellisena varustautumisena liikuntatunneilla sekä välinpitämättömyytenä liikuntakasvatusta kohtaan. Asia ei kuitenkaan aina ole näin yksiselitteinen, vaan oppilas voi kiinnostua liikunnasta kavereiden, muiden lähipiiriin kuuluvien ihmisten tai opettajan avulla, ja oppilas voi itsekin herätä liikunnallisuuteen.

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä on ainakin hyvissä ajoin tiedottaminen niistä asioista, joita opettaja kulloinkin näkee tärkeinä liikunnanopetuksessaan. Monet siirtymisiä ja lupia koskevat asiat, joissa koteihin täytyy olla yhteydessä, ja joissa kodeilta odotetaan aktiivisuutta, liittyvät juuri liikunnanopetukseen. Joskus kodeilta joudutaan resurssien ollessa vähäisiä pyytämään yhteistyöapua muun muassa kuljetuksiin liittyvissä ongelmissa.

Perusopetuksen maksuttomuus voi aiheuttaa myös toisenlaisia ongelmatilanteita liikunnanopetukseen, jos monelta oppilaalta puuttuu liikuntavälineitä, esimerkiksi sukset tai luistimet. Kaikilla kunnilla ja kouluilla ei ole mahdollisuuksia tarjota kaikille oppilaille edellä mainittuja varusteita, joita kuitenkin vaaditaan opetussuunnitelman perusteissa määritettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Opettaja voi kannustaa koteja hankkimaan lapsilleen riittävät liikuntavälineet ja –varusteet, mutta tähän ei voida pakottaa. (Opetushallitus 2004.)

Tutkimuksessamme haastatellut opettajat korostivat kodin ja koulun yhteistyön olevan tärkeätä myös liikunnanopetuksessa. Toisaalta he olivat myös sitä mieltä, että kotien mahdollinen liikuntakielteisyys on tekijä, joka voi haitata eniten koulun liikuntakasvatusta. Edellä esitetyt teemat ja haasteet ovat samoja, joita nousi esiin haastateltujen luokanopettajien näkemyksissä.

”Viimeisen, sanotaanko viiden kuuden vuoden aikana nämä liikuntavälineasiat on ollu meidän koululla iso ongelma... etenkin sukset ja luistimet. Et vanhemmat oikein ilmoittaa lapulla koululle, et ’emme aio ostaa lapsellemme suksia tai luistimia’... Et se on koulun asia hankkia kaikille tarvittavat välineet. Ja mikäs siinä, opettamisenhan pitäisi olla ilmaista.” (M1)

”Se on hirveen merkittävä ja niiden oppilaiden, joiden kohdalla se siis pelaa, se on tosi hieno juttu, kun välineet on asianmukaiset. - - Se muu tuki, jota kotoa tarvittaessa on hyvä saada, on just nää esimerkiks hygienia-asiat, mitä opetetaan. Harjoituksen jälkeen käydään pesulla ja vaihdetaan kuivat vaatteet ja farkut ei oo liikuntahousut ja korkokengissä ei juosta. Mutta jos ne on yhdentekeviä kodin kannalta, niin aika vaikeeta niitä on koulun puolesta istuttaakaan.” (N1)

9.6 Ajatuksia täydennyskoulutuksesta liikunnanopetukseen

Opettaja-lehden päätoimittaja Hannu Laaksola (2007) kirjoittaa pääkirjoituksessaan opettajien täydennyskoulutuksesta. Laaksolan mukaan opettajien täydennyskoulutus on ollut hyvin eritasoista eri kunnissa ja opettajat ovatkin joutuneet useissa kunnissa lisäkouluttautumaan omalla ajallaan ja omilla rahoillaan. Koulutuksen järjestäjille tulisi säätää velvoite, joka huolehtisi opettajien täydennyskoulutuksesta. Toistaiseksi opettajilta puuttuu tämä oikeus. Opettajat tarvitsevat täydentävää koulutusta jo pelkästään teknisen kehityksen ja monipuolistuneen oppilasaineksen vuoksi. Vanhat tiedot on voitava päivittää ja uusia on opittava. Toistaiseksi opettajat eivät ole tässä asiassa samalla viivalla muiden palkansaajien kanssa.

Täydennyskoulutus tukee opettajan ammatillista kasvua ja kehitystä (ammatilliset tavoitteet, persoonallisuuden kehittämisen tavoitteet ja metakognitiivisten tavoitteiden kehittyminen), jossa opettaja reflektoi omaa käytäntöään ja opettamiskokemuksiaan uuteen tietoon oppimisesta, sosiaaliseen ja filosofiseen kasvatukseen perustaan, jäsenyyteensä koulu yhteisössä ja oppimisympäristöjen suunnittelijana (Niemi & Kohonen 1996).

Opetushallituksen OPEPRO-hankkeen selvitysten mukaan täydennyskoulutuksen vaikuttavuuden kannalta on välttämätöntä, että keskushallinto suuntaisi riittävästi taloudellisia voimavaroja opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen toteuttamiseen. Muutoin osa koulutussektorista jää täydennyskoulutuksen ulkopuolelle. Osallistuminen kerran kymmenen vuoden aikana täydennyskoulutukseen ei riitä ammattitaidon ylläpitämiseen saati sen kehittämiseen. Täydennyskoulutuksen muotoja tuleekin kehittää huomioiden aikuisopiskelun uusimmat tutkimukset, uudet virtuaaliset oppimisympäristöt ja työyhteisöllisyys. Täydennyskoulutuksen resursointia tulisi voimakkaasti lisätä ja huolehtia sen tavoitettavuudesta maan kaikissa osissa. (Luukkainen 2000, 297-299.)

Tutkimuksemme osallistuneiden opettajien mukaan täydennyskoulutus on erittäin tärkeä osa luokanopettajan toimenkuvaa ja ammatillista kehittymistä. Vuosiluokkien 1-6 liikunnanopetukseen suuntautunut täydennyskoulutus on tärkeätä, jotta liikuntaa opettavalla luokanopettajalla on mahdollisuus kehittää omaa osaamistaan ja päivittää sekä didaktisia että lajikohtaisia tietoja ja taitoja. Neljä haastateltua opettajaa mainitsi täydennyskoulutuksen olevan tärkeää jo pelkästään

henkisen virkistymisen kannalta. Kuitenkin lähes kaikki opettajat olivat sitä mieltä, että liikunnan täydennyskoulutuksen osalta tärkeintä on saada monipuolisuutta, uusia ideoita ja ajankohtaista oppia opetukseen. Tällöin liikuntaa opettava luokanopettaja ei uraudu opetuksessaan vanhoihin metodeihin ja alati toistuviin oppisisältöihin.

”Tosi piristävää olis siis varmasti käydä jossakin täydennyskoulutuksessa ja huomata mahdollisesti, että oletko kangistunut vanhoihin kaavoihisi... ja tsekata sitä omaa opettamista ja liikunnanopettajana toimimista... että tärkeää on kyllä.” (N3)

”Se on ihan opettajan oman virkeyden takia tärkeää... nähdä muita opettajia ja kuulla et miten teidän koulussa tehdään toi tai toi, saada uusia virikkeitä... ja sitte lajit kehittyä ja tulee uusia ideoita.” (M1)

Vain puolet tutkimukseemme osallistuneista luokanopettajista on osallistunut työuransa aikana liikunnan täydennyskoulutukseen. Neljä opettajaa kuudesta kuitenkin pohtivat, että lähivuosina täydennyskoulutukseen osallistuminen olisi ajankohtaista ja tarpeellista. Kaikkien haastateltujen opettajien mukaan opettajien täydennyskoulutuksen tulisi olla palkallista työtä opettajalle riippumatta koulutuksen kestosta ja ajankohdasta. Haastateltujen vähäistä täydennyskouluttautumista selittää pääosin koulutuksen järjestäjän taloudellisten resurssien puutteellisuus. Neljä kuudesta opettajasta pitää tätä asiaa jo ensimmäisenä esteenä sille, että ei voi osallistua täydennyskoulutukseen. Moni kunta käyttää vähäiset koulutukseen suunnatut varat muuhun kuin vapaaehtoiseen täydennyskoulutukseen, jolloin ainoaksi vaihtoehdoksi opettajalle jää omin varoin kouluttautuminen. Vain kaksi haastateltua opettajaa voisi harkita omakustanteista täydennyskoulutusta, mikäli koulutus vaikuttaisi hyvältä ja sitä järjestettäisiin sopivan matkan päässä. (vrt. Kasvatus- ja opetusalan täydennyskoulutuksen strategia 2006.)

”Kyllä mä haluaisin nyt jo, ehdottomasti. Kun olen huomannut, että mä en osaa sellasia asioita, joita mä haluaisin osata. En ole osallistunut vielä mihinkään täydennyskoulutukseen.” (N2)

”Moniin vuosiinhan täältä ei oo mihinkään päässy, kun koulutusmääräraha on ollu nolla euroa, et... se on erittäin hyvä syy olla menemättä... et toivottavasti niin hullua opettajaa ei ole, joka maksais omasta pussista.” (M2)

”Eli se menis niinkun omasta pussista... Mutta kyllä mä olisin valmis lähtemään, jos se olisi hyvä ja sellaisen matkan päässä, että sinne olis järjellistä mennä.” (N2)

Kuntien eriarvoisuutta täydennyskoulutusasioissa kuvastaa hyvin se, että vain yksi haastatelluista opettajista totesi pääsevänsä joustavasti haluamaansa täydennyskoulutukseen. Muissa kunnissa työskentelevät opettajat olivat asiasta täysin eri mieltä. Voidaan myös todeta, että opettajan oma aktiivisuus ja viitseliäisyys hakeutua koulutukseen vaikuttavat joko myönteisesti tai kielteisesti koulutuspäätöksiin. Haastatteluissa kävi ilmi, että kouluissa on opettajia, jotka eivät ole kiinnostuneita täydennyskoulutuksesta, vaikka mahdollisuudet osallistua olisivat nykyistä paremmat.

”Tässäkin suhteessa meidän kunta on äärimmäisen edistyksellinen, eli sieltä pääsee opettajat hirveen hyvin koulutuksiin... mutta ei useisiin sitten tietenkään saman kouluvuoden aikana. Meiltä pääsee hyvin kyllä.” (N1)

”Tilanne on aika heikko koulutuksen järjestäjän osalta, mutta monet kouluttautuu omalla ajalla esimerkiksi... ja täytyy silleen sanoo, et se on ihan ittestäkin kiinni et kurseja on aika paljon, et jos tosiaan oikeasti haluaa täydennyskoulutukseen, niin kyl sinne voi itsekin hakea... Et siihen ajatukseen on nyt vaan totuttava, et itsekin on oltava aktiivinen ja ehkä vähän satsata omasta pussista... mut en tarkoita sitä, että opettaja, joka ei hakeudu täydennyskoulutukseen omilla varoillaan, olis jotenkin koulutuskielteinen.” (M3)

Haastattelumme osallistuneet liikuntaa opettavat luokanopettajat olivat melko yksimielisiä siitä, minkälaista olisi hyödyllisin täydennyskoulutus liikunnanopetukseen vuosiluokille 1-6. Kaikki kuusi opettajaa pitivät liikuntatunteja monipuolistavaa ja käytännönläheistä koulutusta parhaana täydennyskoulutusmuotona. He haluavat saada koulutuksesta uusia ideoita, leikkejä ja viitepelejä siirrettäväksi omaan opetukseensa. Liikunnan didaktiikkaa ja lajikohtaista täsmäkoulutusta kannatettiin laajalti ja koulutuksen pitäisi ainakin osaltaan olla sellaista, jossa opettajat itse pääsevät osallistumaan ja kokeilemaan.

”Sellanen täsmäkoulutus olis parasta... et etukäteen olis jotkut lajit, joita siellä sit käydään läpi. Et miten lapselle opetetaan joku laji, niin se mun mielestä täällä on kaikist tärkeintä ja sitä mä oon sieltä just saanu.” (M2)

”Joittenkin perusjuttujen läpikäyntiä, eli ihan perusharjoitteita, pelivinkkejä tai viitepelejä, mutta niin että itse osallistuis... että meille vedettäisiin sellasta koulutusta, että me itse osallistuttais myöskin. Olen ihan varma, että liikunnassa jos jossain se kokemisen kautta tulee se paras oppiminen myös opettajalle... sitä kautta sitten itsekin osais ohjata eteenpäin.” (N1)

Kasvanut erityisoppilaiden määrä tuo myös omat uudet haasteensa alakoulun liikunnanopetukseen. Puolet haastatelluista opettajista piti tämän asian huomioimista tärkeänä myös täydennyskoulutustarjonnassa. Opettajat haluavat tietoa ja konkreettisia keinoja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetukseen liikuntatunneilla, vinkkejä eriyttämiseen ja malleja haastavien tilanteiden hoitamiseksi. (ks. Numminen & Laakso 2004, 15-16.)

”Mutta yhä enemmän tuntuu, että on erilaisia oppijoita, niin yhä penäisin tätä eriyttävää liikkumista, vaikka onkin sama aihe, niin sitäkin voi tehdä niin monella eri tavalla.” (N3)

”Mä nyt oon ollu muutamassa koulutuksessa ja liikunnan osalta siinä yhdessä, niin antoisempia oli nää eri lajien kehittelyt, eriyttämisjutut...et vähän niinkun vastataan siihen ajan tarpeeseen, et nyt ku on just tää kasvava erityisoppilaiden määrä niin ehkä just kokisin, et niiden asioiden kouluttautumiseen tällä hetkellä vois olla antoisinta.” (M3)

Täydennyskoulutuksen informointi ja tiedonsaanti koulutusmahdollisuuksista vaihtelevat myös kunta- ja koulukohtaisesti. Puolet haastatelluista kokee saavansa hyvin informaatiota täydennyskoulutukseen liittyvistä asioista, mutta toinen puoli on sitä mieltä, että tiedonsaanti on täysin oman aktiivisuuden ja kiinnostuneisuuden varassa. (vrt. Hakala ym. 1999, 15-18.)

”Meillä on koulussa sellainen tapa, meillä on tietty lokerikko, jossa on koulutustarjontaa. Ja se on aika kattava, sitä päivittää osaks meidän kanslistit ja osaks opettajat.” (N1)

”Kai ne jonnekin mappiin menee... et ihan on oman aktiivisuuden varassa.” (M2)

Suurimmassa osassa Euroopan maista on siirrytty systemaattiseen täydennyskoulutusjärjestelmään, joka tarkoittaa sitä, että täydennyskoulutus on automaattisesti osa opettajan työn toimenkuvaa

(Laakso 2004, 12). Suomessa tällä hetkellä täydennyskoulutukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja ylimääräinen osa opettajuutta. Ristiriitaiseksi asian tekee se, että opettajankoulutuksessa painotetaan juuri elinikäistä oppimista, joka tarkoittaa opettajan säännöllistä lisä- ja täydennyskouluttautumista. Osa opettajista kokeekin kouluttautumisen tärkeäksi ja haluaa osallistua täydennyskoulutukseen, mutta osa taas pitää sitä ylimääräisenä ja vapaa-aikaa vievänä ”harrastuksena”.

”En tiedä, pitäisikö siirtyä, mutta se olis erinomaisen hyvä. Että sinne olis vähän niinkun puoli pakko mennä, koska ei se mitenkään kauhean helppoa ole... Vaikka olis kiinnostusta ja innostusta, niin sitten tulee semmoinen, että en mä jaksa. Sitten kun se olis pakollista, niin sit sinne olis vaan mentävä, eikä olis kunnallakaan mitään nupisemista, että se on niin kallista eikä voida hankkia sijaista ja sitä ja tätä...Ja sitten sinne olis pakko mennä sellaisenkin, jotka eivät haluaisi mennä, niin se olis ihan hyvä. Nyt täälläkin näkee, että on 35 vuotta tehny työtä eikä ole käyny minkään alan täydennyskoulutuksessa. Mä en ainakaan haluais, että mulle käy niin. (N2)

”Se olis tosi hyvä musta, mutta näkisin, että se on ihan utopiaa Suomessa... et tilanne on se, et pussit ja nyörit kiristyy vaan... Mä toivoisin itse ainakin tollasta paikallista täydennyskoulutusjärjestelmää, joka olis järjestetty sil tavalla, et kunnas on yks henkilö, joka koordinoi sitä täydennyskoulutusta ja joka tietää systeemin ja et kuka on menossa milloinkin... Nyt se on vähän niinkun sellaista vapaata riistaa se täydennyskoulutus, kuka pääsee ja kuka ei. (M3)

9.7 Yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista

Liikunnanopetuksen ensisijaisena tavoitteena on kasvattaa lapsista ja nuorista liikunnallisia, liikuntaa harrastavia ja terveitä elämäntapoja noudattavia kansalaisia. Tutkimuksemme näkökulma on opettajalähtöinen, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimme ja pohdimme liikunnanopetuksessa esiintyviä haasteita juuri opettajan kannalta. Tutkimuksemme tuloksia tarkasteltaessa ja peilattaessa esille nousseita teemoja tutkimusongelmaamme huomasimme, että alakoulun liikunnanopetuksessa esiintyviä haasteita voidaan mielestämme jakaa kolmeen eri ryhmään, jotka esitämme tuonnempana Taulukossa 2. ja joita kuvaamme seuraavaksi.

Arjen haasteet ovat sellaisia päivittäin kohdattavia varsinaiseen opetustyöhön vaikuttavia haasteita, jotka eivät ole lähtöisin opettajasta. Tällaisina haasteina päivittäiseen työhön voidaan pitää muun muassa liikuntaryhmien heterogeenisyyttä ja vaihtelevia opetus- ja sääolosuhteita. Eri kouluissa ja

kunnissa nämä arjen haasteet esiintyvät hyvin eri tavoin riippuen esimerkiksi liikuntatiloista ja –välineistä sekä oppilasaineuksesta.

Yksilöllisistä haasteista puhuttaessa tarkoitamme opettajaan itseensä liittyviä asioita, joiden pitää olla kunnossa, jotta opetustyö olisi laadukasta. Opettajan on ylläpidettävä omaa fyysistä ja henkistä kuntoaan sekä säilytettävä riittävä motivaatiotaso opetustyötään kohtaan. Lisäksi opettajan on tarpeellista päivittää kasvatusalan asiantuntijuutta sekä ylläpitää ja kehittää ammattitaitoaan opetustyössä.

Opettaja toimii yhteiskunnallisessa tehtävässä, jolle valtiovalta ja opetuksen järjestäjä asettavat erilaisia tavoitteita ja velvoitteita, joita kutsumme yhteisöllisiksi haasteiksi. Opettajan on noudatettava kaikessa työssään valtakunnallisia ja niistä muodostettuja kunnan opetussuunnitelmia sekä laeissa säädettyjä opetustyöhön liittyviä vastuita. Yleensä liikuntaa opettava luokanopettaja on koulussaan se henkilö, jonka odotetaan puhuvan ja toimivan liikunnan ja terveyden puolesta. Yhä suurempi osa lapsista ja nuorista harrastaa liikuntaa ainoastaan koulun puitteissa, jolloin liikuntaa opettavalle opettajalle lankeaa suuri haaste toimia liikuntakasvattajana ja innostajana liikunnallista elämäntapaa kohtaan.

Arjen haasteet	Yksilölliset haasteet	Yhteisölliset haasteet
<ul style="list-style-type: none"> ▪ liikuntatilat ja -välineet ▪ liikuntaryhmien koot ▪ liikuntaryhmien heterogeenisyys, eriyttäminen ▪ vaihtelevat sääolosuhteet ▪ opetuksen turvallisuus ▪ oppilasarviointi ▪ liikuntapäivien, kuljetusten ym. organisointi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ työmotivaation ylläpitäminen ▪ ammattitaidon ylläpitäminen ▪ omasta fyysisestä kunnosta huolehtiminen ▪ omasta henkisestä hyvinvoinnista huolehtiminen ▪ kollegiaalisuuden hyväksikäyttö ja tukeminen ▪ osallistuminen vapaaehtoiseen täydennyskoulutukseen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ opetussuunnitelmien noudattaminen ▪ liikunnan ja terveyden puolesta puhuminen ▪ kasvatus liikuntaan ▪ kasvatus liikunnan avulla ▪ liikuntatuntien vähäinen määrä ▪ kodin ja koulun yhteistyö

Taulukko 2. Liikuntaa opettavan luokanopettajan haasteita.

Lopullinen päämäärään liikuntakasvatuksessa ja liikunnanopetuksessa on liikkuva ja hyvinvoiva kansalainen. Liikuntaa opettavan luokanopettajan tehtävä alakoulussa on luoda pohja sille kehitykselle, jotta edellä mainittu päämäärä on saavutettavissa. Kuten Ojanaho ym. (2003) ovat todenneet, valtaosa ohjatusta oppivelvollisuusajan liikunnasta ajoittuu perusopetuksen luokille 1-6, jolloin pääsääntöisesti liikuntaa opettava luokanopettaja on vastuullisessa tehtävässä kannustaessaan lapsia ja nuoria liikkumaan ja harrastamaan.

Voidaan siis ajatella, että liikuntaa opettava luokanopettaja joutuu työssään aitajuoksijan asemaan. Matkalla maaliin on kuitenkin erikorkuisia aitoja, jotka juoksijan tulisi ylittää saavuttaakseen mahdollisimman hyvän tuloksen. Joku aita voi matkalla kaatuakin, mutta silti lopputulos maaliin

tultaessa voi olla sellainen, johon juoksija on tyytyväinen. Samalla tavalla voidaan ajatella liikuntaa opettavan luokanopettajan työstä haasteineen. Opettajalla on lähtöviivalla tietynlainen mielikuva siitä opetuksesta, jolla päämäärään eli maaliin päästään. Opettaja tietää, että matkalla on ylitettävä aitoja (erilaiset haasteet liikunnanopetuksessa), joista osa voi yllättää korkeudellaan kun taas toiset aidat ovat helpommin ylitettävissä. Palkintona maalissa on liikuntaan myönteisesti suhtautuva, liikuntaa harrastava ja terveydestään huolehtiva nuori kansalainen.

Jos liian moni aita kaatuu matkalla, tulos maalissa ei ole niin hyvä kuin opettaja toivoisi, mutta on muistettava, että yrittäessään parhaansa opettaja tekee voitavansa. Tosiasia on se, että radat ja kilpailuolosuhteet (oppilasaines, resurssit, puitteet yms.) vaihtelevat aina paikasta ja ajasta riippuen, mutta tästä huolimatta juoksijan on pyrittävä parhaaseen mahdolliseen tulokseen. Juoksijan (opettajan) on pidettävä huolta myös omasta kunnostaan ja vireystilastaan, jotka helpottavat omalta osaltaan juoksua ja aitojen ylittämistä. Jos juoksu ei joskus suju toivotulla tavalla ja juoksija sen myös itse tiedostaa, voi olla hyödyksi tarkistaa omaa aidanylitystekniikkaa. Neuvoja kannattaa kysyä muilta juoksijoilta (kollegat) tai käydä esimerkiksi valmennusleirillä (täydennyskoulutus).

10 POHDINTA

10.1 Tutkimusprosessin pohdinta

Tutkimuksen tekeminen on pitkäkestoinen ja monipuolinen prosessi, joka lähtee liikkeelle tutkimusaiheen valinnasta, johon vaikuttavat tutkijan omat mielenkiinnon kohteet. Meitä tulevina liikuntaan erikoistuneina luokanopettajina kiinnosti yleisesti liikunnanopetus peruskoulun vuosiluokilla 1-6. Pohdittuamme tutkimusaihetta tarkemmin päätimme lähteä tutkimaan liikuntaa opettavan luokanopettajan arkea ja sitä, mitä erilaisia haasteita liikuntaa opettava luokanopettaja voi kohdata työssään. Tutkimusaiheemme ”kristallisoituminen” kesti ajallisesti suhteellisen pitkään, mikä jälkepäin tuntuu hyvältä asialta koko tutkimuksen kannalta, koska tutkittava aihe tuntui mielekkäältä koko tutkimusprosessin ajan.

Tutkimuksemme tarkoituksena oli tutustua liikunnanopetuksen maailmaan alakoulussa ja ottaa selvää liikuntaa opettavan luokanopettajan työn toimenkuvasta ja haasteista, joita hän kohtaa työurallaan. Monien tutkimusten ja omien kokemustenkin myötä olemme havainneet, että liikunta oppiaineena eroaa muista oppiaineista monessa asiassa. Liikunnalla ajatellaan siis olevan oppiaineena erityisluonne, mikä johtuu muun muassa liikuntatuntien fyysisyydestä, oppimisympäristön vaihtelevuudesta ja monipuolisuudesta sekä erilaisesta arvioinnista, joka perustuu pääasiassa oppilaan liikuntataitoihin. Liikunnan erityisluonteesta johtuen kiinnostuimme liikuntaa opettavan luokanopettajan erilaisesta toimenkuvasta ja sen mukanaan tuomista haasteista.

Saadaksemme tukea ja näkemystä omiin ajatuksiimme perehdyimme kattavasti tutkimusaiheeseen liittyvään tutkimustietoon. Tietoisuuden lisääntyessä ja ajatustemme jäsentyessä päädyimme tutkimuksemme pääongelmaan, jota selventääksemme ja tarkentaaksemme muodostimme kolme alaongelmaa. Tutkimusaiheen ja muodostuneiden tutkimusongelmien selvittämiseksi laadullinen tutkimusote tuntui paremmin sopivalta. Koska halusimme saada realistisen kuvan nykypäivän koulumaailmasta ja kuulla kokemuksia työurallaan eri vaiheissa olevilta opettajilta, päädyimme aineistonkeruumenetelmän valinnassa teemahaastatteluihin. Ajattellessamme tehtyjä valintoja näin

jälkeenpäin olemme tyytyväisiä sekä tutkimusotteeseemme että empiirisen aineiston hankintamenetelmään. Suhtaudumme kuitenkin kriittisesti haastateltujen opettajien määrään (kuusi opettajaa), joka olisi voinut olla suurempi ja näin ollen olisimme voineet saada muutamia näkemyksiä lisäarvoa.

Haastatteluaineistomme analyysi noudatteli teoriasidonnaisen aineiston analyysin metodia, jossa yhdistyvät aiempi teoreettinen tutkimustieto sekä uusi empiirinen tutkimusaineisto. Koimme teorian ja empirian vuoropuhelun tutkimuksen kannalta tärkeäksi pystyäksemme muodostamaan uutta ja ajankohtaista tutkimustietoa liikuntaa opettavan luokanopettajan työn haasteista. Tutkimuksemme tuloksista nousi esiin erilaisia haasteita, jotka päätimme jakaa omiin kategorioihinsa (ks. Taulukko 2.). Seuraavaksi esittelemme tutkimuksemme tärkeimmät tulokset edellä mainittujen kolmen kategorian avulla.

Koska liikunnanopetus on luonteeltaan hyvin erilaista verrattuna muiden aineiden opettamiseen, myös liikuntaa opettavan luokanopettajan toimenkuva ja arki poikkeavat muiden luokanopettajien työstä. Ensimmäiseksi keskitymme siis *arjen haasteisiin*, jotka vaikuttavat opettajan työhön päivittäin ja jotka opettajan on otettava huomioon sekä liikuntatunteja suunnitellessaan että toteuttaessaan. Arjen haasteet määräytyvät kunkin opettajan, koulun ja kunnan kohdalla eri tavoin riippuen esimerkiksi opetusryhmistä ja –ympäristöstä sekä Suomen vaihtelevasta ilmastosta.

Opetusryhmien, -tilojen ja –välineiden ym. aiheuttamiin haasteisiin liikuntaa opettava luokanopettaja ei suoranaisesti pysty vaikuttamaan. Sen sijaan on joukko liikunnanopetustyöhön vaikuttavia haasteita, jotka ovat selkeästi opettajasta itsestään riippuvaisia. Näitä haasteita nimitämme *yksilöllisiksi haasteiksi*. Jotta opetustyö olisi mielekästä ja laadukasta, opettajan on huolehdittava omasta sekä terveydellisestä että ammatillisesta hyvinvoinnista. Vaikka on selvää, että ajoittain tulee eteen päiviä, jolloin motivaatio työtä kohtaan on koetuksella, on tärkeitä tiedostaa keinoja, jotka auttavat työmotivaation ylläpitämistä. Liikunnan opettaminen on selvästi fyysisempää kuin muiden aineiden opettaminen, mikä siis edellyttää opettajalta riittävää fyysistä kuntoa. Opettaja on myös työyhteisönsä jäsen, mikä velvoittaa häntä edistämään hyvää työilmapiiriä opettajainhuoneessa. Tutkimuksemme mukaan kollegiaalinen yhteistyö liikunnanopetuksessa nähtiin erittäin tärkeänä voimavarana työssä jaksamisen kannalta. Opettajasta itsestä on kiinni myös se, miten hän haluaa ylläpitää omaa ammattitaitoaan ja välttää liiallista urautumista työhönsä. Täydennyskoulutus olisi hyvä tapa päivittää liikunnanopetuksen

tieto-taitoa, mutta tutkimuksemme mukaan täydennyskoulutukseen osallistuminen on epäsäännöllistä ja vähäistä etenkin taloudellisten syiden vuoksi.

Monet tutkimukset osoittavat (mm. Nupponen, Telama & Laakso 1997), että nuorison vapaa-ajan viettotavat ovat muuttuneet ja nykyään löytyy yhä suurempi joukko lapsia ja nuoria, jotka liikkuvat kovin vähän tai ovat täysin passiivisia. Tähän kun lisää sen tosiseikan, että määrällisesti valtaosa ohjatusta oppivelvollisuusajan liikunnasta ajoittuu perusopetuksen alaluokille, voidaan sanoa, että liikuntaa opettava luokanopettaja on käytännössä merkittävä yhteiskunnallinen ja kansallinen liikuttaja sekä hyvinvoinnin puolestapuhuja. Kolmanteen haasteiden ryhmään kuuluukin joukko *yhteisöllisiä haasteita*, joista tärkeimpänä näemme juuri liikunnanopettajan korostuneen aseman liikunnallisuuteen kasvattajana. Opettaja on työssään velvollinen noudattamaan myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita ja kunnallista opetussuunnitelmaa sekä turvaamaan monipuoliset liikunnanopetuksen sisällöt vähäisistä liikuntatuntimääristä huolimatta. Yhteisölliseksi haasteeksi näemme lisäksi kodin ja koulun välisen yhteistyön. Tärkeää olisikin, että oppilaiden kotona suhtauduttaisiin myönteisesti koulun liikuntakasvatukseen, jotta mahdollinen syttynyt kipinä esimerkiksi jotain palloiluharrastusta kohtaan ei sammuisi kouluinstituution ulkopuolella.

Tutkimuksemme viitekehys rajoittui tarkastelemaan tutkittavaa ilmiötä liikuntaa opettavan luokanopettajan näkökulmasta. Tutkimuksen avulla saimme ajankohtaista ja relevanttia tietoa liikunnanopetukseen liittyvistä haasteista alakoulussa. Näemme, että tutkimuksestamme esiin nousseet tulokset ja niistä muodostamamme kategoriat erityyppisille haasteille liikunnanopetuksessa ovat yleistettävissä nykypäivänä käytävään keskusteluun alakoulun liikunnanopetuksen haasteista.

Aloittelevina tutkijoina koemme, että tietoisuutemme tutkittavasta aiheesta ja tutkimuksen tekemisestä lisääntyi merkittävästi. Tarkasteltaessa tutkittavaa aihetta huomaamme, että tietyt ennakko-olettamuksemme eivät saaneet vahvistusta empiirisestä aineistosta, kun taas jotkin aiemmat näkemyksemme ja käsityksemme osoittautuivat oikeansuuntaisiksi. Kuvittelimme esimerkiksi, että uransa alkuvaiheessa olevat opettajat joutuisivat kamppailemaan autoritääristen haasteiden parissa, mutta yksikään haastatelluista opettajista ei tukenut tätä näkemystä. Sen sijaan muun muassa käsityksemme liikkuvien ja passiivisten oppilaiden välisestä kasvaneesta kuilusta sai vahvistusta sekä teoreettisessa että empiirisessä aineistossamme. Yleisesti ottaen liikuntaa opettavan luokanopettajan toimenkuva ja arki avautuivat meille realistisesti ja koemme, että

olemme tietoisempia ja valmiimpia kohtaamaan opettajan työn todellisuuden. Pro gradu - tutkimuksen laajuinen työ ei voi täydellisesti valmentaa kohtaamaan tutkittavaa ilmiötä todellisuudessa, mutta tärkeänä pidämme liikunnanopetustyötä tekevien luokanopettajien kokemusten ja aiemman tutkimustiedon kautta saamaamme lisäinformaatiota.

10.2 Jatkotutkimusaiheita

Vaikka tämä pro gradu –tutkimuksemme on nyt loppusuoralla, on hyvä kääntää katseita myös tulevaisuuteen ja uusiin tutkimuksiin. Tutkimusta tehdessämme esiin nousi muutamia yksittäisiä asioita, joista olisi mielenkiintoista aloittaa uusi tutkimus. Ensinnäkin on huomionarvoista pohtia koululiikunnan roolia kansakunnan lasten ja nuorten liikuttajana. Ainakin Laakso (2003) sekä Nupponen ym. (1997) toteavat, että koululiikunnan merkitys on entisestään kasvanut, koska yhä suurempi määrä, noin 20 prosenttia koulunuorisosta ei harrasta liikuntaa lainkaan. Silti liikunnan vuosiviikkotuntimäärää ei olla nostamassa sellaiselle tasolle, jolla oppilaiden kuntoon voitaisiin todella kiinnittää huomiota ja vaikuttaa. Tätä ristiriitaa joudutaan varmasti vielä pohtimaan, ja keskustelua käydään jo eduskunnassakin. Esimerkiksi entinen huippu-urheilija, kansanedustaja Juha Mieto painottaa liikunnan monipuolista merkitystä lapsen kehitykseen ja koulutyöhön. Liikuntatunnit vaikuttavat myös yleiseen virkeystilaan koulupäivän aikana ja Mieto toivookin, että liikunnallista toimintaa tapahtuisi jokaisena koulupäivänä.

Myös opettajien täydennyskoulutuksesta puhutaan yleisesti paljon tällä hetkellä ja se nousi myös tutkimukssamme esiin. Opettajat eivät ole tyytyväisiä nykyiseen Suomessa toimivaan täydennyskoulutukseen, koska monellakaan kunnalla ei ole varaa lähettää opettajiaan täydennyskoulutukseen työajalla. Myöskään opettajat eivät ole ymmärrettävistä syistä halukkaita itse maksamaan omaa koulutustaan tai osallistumaan koulutukseen viikonloppuisin tai muuten vapaa-ajallaan. Tällä hetkellä kunnat ja koulutuksen järjestäjät ovat taloudellisesti hyvin eriarvoisessa asemassa, ja toisaalta täydennyskoulutuksesta puuttuu tietynlainen systemaattisuus, joka toisi selkeyttä täydennyskoulutukseen osallistumiseen. Olennaista on tiedostaa sekin tosiseikka, että kahdessa kolmasosassa Euroopan maista on voimassa lakisääteinen täydennyskoulutus, joka velvoittaa opettajia osallistumaan täydennyskoulutukseen tasaisin väliajoin. (Laakso 2004.)

Haastatteluistamme ja aiemmista tutkimuksista kävi ilmi, että opettajat kokevat helposti riittämättömyyttä liikuntatunnilla, koska oppilasaines voi olla nykypäivänä hyvinkin

heterogeenistä. Pohdittavaa aiheuttaakin se, kuinka tarjota mielekkäitä liikunnallisia elämyksiä ja haasteita opetusryhmän jokaiselle oppilaalle. Nykyisen trendin mukaan yleisopetukseen otetaan yhä enemmän erityistä tukea tarvitsevia oppilaita esimerkiksi mukautetun opetussuunnitelman turvin. Kuitenkaan tämän päivän luokanopettajakoulutukseen ei sisälly tarpeeksi soveltavan liikuntakasvatuksen opintoja, ellei opiskelija ota yhdeksi erikoistumisaineekseen liikuntaa. Vielä suuremman haasteen edessä ovat ne opettajat, joilla ei ole lainkaan erityiskasvatukseen liittyviä opintoja. Kysymyksiä herättää siis se, miten ”tavallinen” liikuntaa opettava luokanopettaja pystyy vastaamaan tähän ajankohtaiseen haasteeseen ja kuinka tätä pystytään tukemaan koulutuksen järjestäjän puolesta.

10.3 Lopuksi

”Those who can, do. Those who can’t, teach. Those who can’t teach, teach physical education.” - Woody Allen.

Ilmeisesti elokuvaohjaaja Woody Allen on kuulunut omina kouluaikoinaan siihen joukkoon, joka on valittu liikuntatunneilla ”kapteenijaoissa” viimeisenä joukkueeseen. Liikuntaa opettavan opettajan onkin helppo työskennellä liikunnallisesti vahvojen ja lahjakkaiden oppilaiden ehdoilla. Tällöin on vaarana, että passiiviset ja heikompiteitoiset oppilaat jäävät vähemmälle huomiolle, eikä heidän kohdallaan juuri oppimista saati innostumista liikuntaa kohtaan tapahdu. Pahimmassa tapauksessa heille jää koulun liikuntatunneista ikäviä ja negatiivisia muistoja, jotka saattavat vaikuttaa myös aikuisiän liikunnan harrastamiseen ja asenteisiin liikuntaa kohtaan. (Graham 1992, 1.)

Tärkeimpänä tavoitteena kaikessa koulun liikuntakasvatuksessa on mielestämme se, että jokainen oppilas kokisi liikunnan positiivisena asiana ja että jokaiselle löytyisi jokin liikuntalaji tai -muoto, jota voisi harrastaa myös vapaa-ajallaan, oli hän sitten lahjakas tai vähemmän lahjakas liikkuja. Nykyiset liikuntatuntimäärät eivät riitä kohottamaan oppilaan fyysistä kuntoa, joten liikuntaa opettavan opettajan on keskityttävä kasvattamaan oppilaitaan liikuntaan ja toisaalta liikunnan avulla käsittelemään esimerkiksi sosiaalisten taitojen merkitystä.

Kuten jo edellä mainitsimme, tietoisuutemme liikunnanopetusta kohtaan on lisääntynyt merkittävästi tämän tutkimuksen myötä. Vaikka tutkimuksen tekeminen oli ajoittain hiihtämistä pitkään ylämäkeen, on tunne nyt maalisuoralle laskeuduttaessa palkitseva. Saimme selville, mitä liikuntaa opettavan luokanopettajan työ tänä päivänä on ja mitä haasteita siihen voi liittyä. Toisaalta oli omaa uraa ajatellen kannustavaa huomata, että liikunnan opettaminen alakoulussa on ainakin kaikkien haastattemiemme luokanopettajien mukaan piristävää ja antoisaa. Opettajan työ ei ole aina helppoa, mutta toisaalta haasteet ylitettyään opettaja voi aidosti kokea työssään onnistumisen tunteen.

”Kyl se näin toukokuussa palkitsee, kun menee tohon ykkösesän viereen seisoon ja aurinko paistaa kasvoille... se palkitsee kaiken sen kahdeksan kuukauden tuiskut ja pakkaset ja meluisat salit... sitä jaksaa oottaa.” (M2)

LÄHTEET

Gallahue, D. L. 1996. Developmental Physical Education for Today's Children. 3rd Edition. Brown and Benchmark, USA.

Graham, G. 1992. Teaching Children Physical Education, Becoming a Master Teacher. Human Kinetics Books, Illinois, USA.

Hakala, J., Kiviniemi, K. & Teinilä, S. 1999. Opetusalan täydennyskoulutustarjonta vuosina 1996-1998. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 2. Opetushallitus. Helsinki.

Hakala, L. 1999. Liikunta ja oppiminen. Mitä merkitystä on kuperkeikalla? Jyväskylä: PS-kustannus.

Heikinaro-Johansson, P. 2003. Johdatus liikuntadidaktiikkaan. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P., Huovinen, T. & Kytökorpi, L. (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY.

Heikinaro-Johansson, P. 2005. Liikunnanopettajakoulutus tunnistaa huomisen haasteet. Artikkeliliikunta & Tiede –lehdessä (3/05).

Heikkinen, H. 1998. Kriisi opettaa. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Juva: Atena, WSOY

Huovinen, T. 2006. Täydennyskoulutus kunniaan. Pääkirjoitus Liikunnanopettaja-lehdessä (1/06).

Hämäläinen, P., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Rimpelä, M. 2000. Nuorten liikunnan harrastaminen 1977-1999. Artikkeliliikunta & Tiede -lehdessä (6/05, 4-11).

Jääskeläinen, L., Korpilauri, K. & Tikkanen, J. 1985. Liikunnan didaktiikka. Helsinki: Otava.

Karjalainen, M. 1995. Stressi altistaa sairauksille. Artikkelit Opettaja-lehdessä (41/95).

Karvinen, J. 2006. Liikunta luomaan koulu yhteisön hyvinvointia. Artikkelit Liikunta & Tiede –lehdessä (3/06).

Kasvatus- ja opetusalan täydennyskoulutuksen strategia. 2006. Valtakunnallinen opettajankoulutuksen ja kasvatustieteiden tutkintojen kehittämisprojekti (Vokke). Helsingin yliopisto.

Kauko, K. & Klemola, U. 2006. Oppilaiden sosioemotionaalisen kasvun tukeminen – liikunnanopettajien näkemyksiä ja kokemuksia. Liikunta ja tiede 43(6), 40).

Kiviniemi, K. 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajankoulutukselle. Opettajien ja opettajankouluttajan käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajankoulutuksen kehittämishaasteista. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakoitihankkeen (OPEPRO) selvitys 14. Opetushallitus. Helsinki.

Koljonen, M. 1992. Kaikille. Artikkelit Opettaja-lehdessä (12/92).

Laakso, L. 2003. Liikuntakasvatuksen ja liikuntapedagogiikan perusteet. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P., Huovinen, T. & Kytökorpi, L. (toim.) 2003. Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY.

Laakso, L. 2004. Suomalainen liikunnanopettajakoulutus kestää vertailun. Artikkelit Liikunta & Tiede –lehdessä (4/04).

Laaksola, H. 2007. Palkka on arvostuksen mittari. Pääkirjoitus. Opettaja 07 (37), 7.

Leino, A-L. & Leino, J. 1997. Opettaminen ammattina. Helsinki: Kirjayhtymä.

Liikunnanopettaja. 2006. Liito kouluttaa –koulutuskalenteri. Liikunnanopettaja-lehti (1/06).

LIITO ry. 2006. Koulun liikuntakasvatus ja terveystieto ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä oppiaineita. Liikunnan ja terveystiedon opettajat ry. (LIITO ry.) julkilausuma kevätkokouksessa 18.03.2006.

Luukkainen, O. (toim.). 1998. Tulevaisuuden tekijät. Uuden opettajuuden mahdollisuudet. Juva: WSOY.

Luukkainen, O. 2000. Opettaja vuonna 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakoitihankkeen (OPEPRO) selvitys 15. Loppuraportti. Opetushallitus. Helsinki 2000.

Luukko, T. 1998. Kansainvälistä näkemystä koululiikuntaan. Artikkelit Opettaja-lehdessä (49/98).

Niemi, H. & Kohonen, V. 1996. Teacher Education at the University of Tampere. In Tella, S. (ed.) Teacher Education in Finland. Present and Future, Trends and Challenges. Department of Teacher Education Vantaa Institute for continuing Education University of Helsinki. Studia Paedagogica 11. Kouluhallitus: VAPK.

Numminen, P. & Laakso, L. 2004. Liikunnan opetusprosessin A, B, C. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Liikuntakasvatuksen julkaisuja 5. Jyväskylä.

Nuori Suomi ry:n koulutustarjonta opettajille. 2007.

(<http://www.nuorisuomi.fi/koulutuskalenteri>)

Nupponen, H., Telama, R. & Laakso, L. 1997. Koululaisten kunto ja liikunta-aktiivisuus – jäitä hattuun. Liikunta & Tiede 6/97, 4-7. Artikkelissa Heikinaro-Johansson, P. 2003. Johdatus liikuntadidaktiikkaan. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P., Huovinen, T. & Kytökorpi, L. (toim.) 2003. Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY.

Ojanaho, M., Pehkonen, M., Penttinen, S. 2003. Sportfolio – liikunnan opettamisen aapinen. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 2. Rovaniemi.

Opettaja. 2000. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksesta yhtenäinen kokonaisuus. Artikkelit Opettaja-lehdessä (22/00).

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

OPM. Opetusministeriö. 2001. Tuntijakotaulukko.

(http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/yleissivistavae_koulutus/perusopetus/perusopetus/tuntijakotaulukko/tuntijako20122001.pdf)

OPM. Opetusministeriö. 2006. Kehyysuunnitelma: Koululaisen ja kouluuyhteisön hyvinvoinnin edistäminen liikunnan avulla.

([http://www.laanhallitus.fi/lh/lansi/siv/home.nsf/pages/C034A2343D7172B4C2256C0F003FA60D/\\$file/Kehitt%C3%A4missuunnitelma.pdf](http://www.laanhallitus.fi/lh/lansi/siv/home.nsf/pages/C034A2343D7172B4C2256C0F003FA60D/$file/Kehitt%C3%A4missuunnitelma.pdf))

Pehkonen, M. 1999. Liikuntataitojen oppiminen ja opettaminen, Telinevoimistelutaidot ja peruskoulun liikunnanopetus. Jyväskylän yliopisto: Liikuntakasvatuksen laitos, Liikuntakasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Seegercrantz, T. (toim.). 2001. Turvallisuus ja työsuojelu liikunnan opetuksessa. Opetushallitus.

Tampereen Yliopisto. 2005. Opinto-opas 2005-2007. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Telama, R. 2006. Koulun liikuntakasvatuksen yhteiskunnallinen merkitys. Artikkelit Liikunnanopettaja-lehdessä (1/06).

Telama, R., Juppi, J. & Nieminen, L. 1989. Liikuntatiede. Mitä se on? Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 118. Helsinki: Painokaari.

Varstala, V. 1996. Opettajan toiminta ja oppilaiden liikunta-aktiivisuus koulun liikuntatunnilla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Virkkunen, A. 1982. Yhdessä kasvamaan liikunnan avulla. Vantaa: Kunnallispaino.

Virkkunen, A. 2000. Kouluvoimistelusta kehonhallintaan. Helsinki: Edita.

Virkkunen, A. 2002. Ammatistaan saa olla ylpeä. Artikkelit Opettaja-lehdessä (8-9/02).

Willman, A. 2000. Opettajan jaksaminen puntarissa: opettajuuden rajoja etsimässä. Teoksessa Opettajan professiosta. Artikkelisarja. OKKA-vuosikirja 2000. Nro. 1. OKKA-säätiö.

Wuolio, E-L. & Jääskeläinen, L. 1993. Kyykkyy-ylös!: 150 vuotta koululiikuntaa. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 136. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.

Menetelmäteokset

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R.(toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1982. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Viro: Jaabes Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Liite 1

Haastattelun teemat

Taustatiedot

1. Milloin olet aloittanut luokanopettajaopintosi?
2. Oletko opiskellut liikuntaa sivuaineena tai enemmän kuin pakolliset kurssit?
3. Milloin olet aloittanut työsi luokanopettajana?
4. Onko sinulla urheilijatausta?
5. Minkälaista liikuntaa harrastat vapaa-ajallasi?
6. Kuinka monta viikkotuntia opetat liikuntaa?

1. Koululiikunta

- a. Onko liikuntatunteja riittävästi? Jos ei, kuinka paljon niitä pitäisi olla?
- b. Mikä on mielestäsi koululiikunnan tärkein tehtävä?
- c. Onko koululiikunnalla kasvatuksellista merkitystä?
- d. Mitä asioita painotat omassa liikunnanopetuksessasi?

2. Liikuntakulttuuri

- a. Oletko huomannut nuorten liikuntakulttuurissa muutosta, joka vaikuttaa koulun liikunnanopetukseen?
- b. Pitäisikö koulussa opiskeltavia lajeja entisestään monipuolistaa? Lisää uusia lajeja ja perinteisiä lajeja vähemmälle?
- c. Onko opetussuunnitelman ja nuorten tämänhetkisen liikuntakulttuurin välillä ristiriitaa? Miten toteutat valtakunnallisen opetussuunnitelman tavoitteita?

3. Opettajankoulutus

- a. Mitä koulutus antoi? Mitä asioita opit ja mitä et?
- b. Oliko sivuaineesta hyötyä? Mitä siinä olisi lisäksi pitänyt käsitellä?

4. Uran alkuvaiheet

- a. Mikä asia yllätti aloittelevana liikuntaa opettavana luokanopettajana?
- b. Mitkä asiat aiheuttivat eniten haasteita?
- c. Miten suunnittelit liikunnanopetustasi alkuaikoina? Oliko haastavaa?
- d. Millaisessa oppimisympäristössä aloitit opettamisen ja miten se vaikutti opettamiseen?
- e. Opitko opiskelun aikana turhan hyville välineille ja tiloille? Mikä oli todellisuus, kun aloitit oman opetuksen?
- f. Yksilön kohtaaminen liikunnanopetuksessa, eriyttäminen, erityistä tukea tarvitsevat oppilaat, miten nämä asiat vaikuttivat opetuksesi suunnitteluun ja toteutukseen?
- g. Mitä asioita teet nyt toisin kuin uran alkuaikoina liikunnanopetuksessa?

5. Liikuntaa opettavan luokanopettajan työ

- a. Millainen on toimenkuvasi?
- b. Aiheuttaako liikunta enemmän vai vähemmän valmistelua kuin muut aineet?
- c. Onko liikunnan opettaminen fyysisesti/henkisesti raskaampaa kuin muiden aineiden opettaminen?
- d. Painotatko joitakin lajitaitoja enemmän kuin toisia? Miksi?

- e. Haluatko lisätä tai vähentää opetettavia liikunnantuntejasi? Miksi?
- f. Kuinka paljon työhösi kuuluu opetuksen ulkopuolista työtä?
- g. Vaikuttaako suuri vastuu oppilaiden turvallisuudesta omaan opetukseesi?

6. Työn mielekkyyden säilyttäminen

- a. Miten pysyt motivoituneena liikuntaan ja miten jaksat motivoida oppilaita?
- b. Miten ylläpidät liikuntataitojasi ja fyysistä kuntoasi? Onko se tärkeätä ammattisi kannalta?
- c. Mitkä asiat helpottavat omaa työssä jaksamistasi?
- d. Saatko riittävästi kollegiaalista tukea liikunnanopettajan työhösi?
- e. Miten koet kodin ja koulun yhteistyön merkityksen liikunnanopetuksessa?

7. Täydennyskoulutus

- a. Pidätkö tarpeellisena täydennyskoulutusta liikunnan opetukseen vuosiluokilla 1-6?
- b. Oletko itse osallistunut täydennyskoulutukseen? Liikunnan täydennyskoulutukseen?
- c. Osallistuisitko enemmän, jos se olisi mahdollista?
- d. Miten täydennyskoulutus auttaisi liikunnanopetuksessa? Millaista täydennyskoulutuksen pitäisi mielestäsi olla?
- e. Tiedätkö, miten ja millaista täydennyskoulutusta järjestetään?
- f. Pitäisikö Suomessa siirtyä systemaattiseen täydennyskoulutusjärjestelmään?